

ЕСТЕСТВЕНИЯТ ЧОВЕК И
ЗАРОДИШЪТ НА
СВРЪХЕСТЕСТВЕНОТО

БЕЗ ТЕБЕ ЖИВОТЪТ
МИ НЕ Е ЖИВОТ

ПАСТЕЛНИТЕ ЗВУЦИ
НА МИЧО ДИМИТРОВ

ЗАДУШНИЦА – ПРАЗНИК
НА МЪРТВИ ИЛИ НА ЖИВИ

ТИКВЕШКИ НОВЕЛИ

СВѢТЪ

WWW.SVET.BG

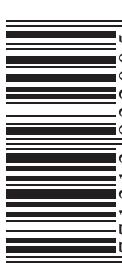
ДЕТСКИТЕ ТАЙНИ
ОБЩЕСТВА

4,00 лв.

09

ISSN 1313 - 9320

9771313932005

БР. 9/2013

амелие
книжарница

амелие книжарница къща за птици

София, ул. „Проф . Асен Златаров“ 22

бр. 9/2013

ЕСТЕСТВЕНИЯТ ЧОВЕК И
ЗАРОДИШЪТ НА
СВРЪХЕСТЕСТВЕНОТО
разговор с Владета Йеромич

4

Жасмина Донкова
РЕЛИГИТЕ В БЪЛГАРИЯ
ДУХОВНОСТТА НА НОВАТА
ЕПОХА И МЛАДИТЕ ХОРА В
БЪЛГАРИЯ

20

Архим. Варнава Янку
БЕЗ ТЕБЕ ЖИВОТЪТ
МИ НЕ Е ЖИВОТ

34

ФОТОИЗЛОЖКА
ЦВЕТОВЕТЕ
НА ПРАВОСЛАВИЕТО –
ПОЛША

39

ОБРАЗИ
44 Маргарита Друмева
ПАСТЕЛНИТЕ ЗВУЦИ НА
МИЧО ДИМИТРОВ

НОВА КНИГА
54 „ЛИТУРГИЧЕСКО БОГОСЛОВИЕ“
НА ПРОТПР. АЛЕКСАНДЪР
ШМЕМАН

Пламен Иванов
60 ЗАДУШНИЦА – ПРАЗНИК
НА МЪРТВИ ИЛИ НА ЖИВИ?

66 Маргарита Друмева
ТИКВЕШКИ НОВЕЛИ

Главен редактор
Илиана Александрова

Редакционна колегия
Тодор Кичуков
Андрей Романов
Мариян Стоягинов
Пламен Сибов

Дизайн и предпечат
Гергана Икономова

Разпространение
Ивайло Недков
omorphor.dealer@gmail.com

Адрес на редакцията
София 1330
ул. Младежка искра 3
тел./факс: (02) 987 1655
e-mail: svet@pravoslavie.bg

Печат
Класик дизайн

В списанието
са използвани снимки на:
Пламен Сибов
Маргарита Друмева
Мичо Димитров

Корица:
графит
от Бристъл,
Великобритания

WWW.SVET.BG

УВОДНИ ДУМИ

ИЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА

„Нищо! Абсолютно нищо. Просто ги обичайте!”. Така отговаря отец Николаос Лудовикос на въпроси на родителите как да разберат какво иска Бог за децата им, та да ги възпитават правилно. В същия дух слушах един български психиатър да отговаря на въпрос за проблемите на родителството: „Обичайте децата; само изглежда лесно – Въсъщност не е.“. И се пошегува: „Родителят е провален човек.“. Смешно е само на пръв поглед, защото в действителност много често се оказва съвсем вярно.

Обикновено мислим, че възпитанието е това – да вътълним на децата си някакъв мироглед, да ги научим на морал и уважение към някакви ценности. Като най-удобни за целта се използват християнските. Но когато се захващат с тази нелека задача, много хора изненадващо губят Връзка с децата си. Защо е така?

На много места в този брой ще намерите отговори на този въпрос. Формулирани по различен начин, те водят към една обща мисъл – че християнството е жив опит, който се излъчва от цялата ни личност. Не се изговаря, не се постига в ума и не се предава по рационален път – живее се. Така и с любовта, която е основно съдържание на този опит. Цялата наша

духовна борба, житейските ни никове и пропаганди и отношението ни към тях, са Всъщност средства да отворим битието си за Бога. И когато това се случи, променя се начинът ни на живот, мисълта ни, способността ни да обичаме. Тази промяна никога не е гаденост, тя се отстоява всеки ден. Но В усилието да я постигаме или да я пазим, ние ставаме истински. И имаме шанса да се свържем с другите, особено с децата си.

„Родителят е провален човек“... но дали само родителят. В някакъв смисъл човекът е провален изначално. Паднали сме. Скрили сме се в себе си. Довели сме се допам, че в човешкия свят обичането да означава усилие, борба. И най-страшното е, когато жертвата на нашите вътрешни капитулации се оказва невинните и най-беззаштитните – децата. Най-страшното и най-обичайното.

Колко страшно може да бъде това – видете в материала на д-р Жасмина Донкова за младежките субкултури и разпространените сред децата окултни практики. Както се оказва, вътрешните сривове в болезнените и незаштитени детски души могат да доведат не само до отчаяние и безпътица, но и до самоубийство. Такива примери има в последните години.

Тези факти, за които в медиите се говори малко и цинично, като се търси сензация, са разтърсващи. Но осъзнаването на един проблем е първата крачка към решението. Децата страдат, защото се чувстват обирани, сами, необичани, несигурни. Защото попиват омразата, лицемерието, пустотата в обществото, в което израстват. Защото няма кой да нахрани техния глад за смисъл, за истина и любов.

Децата слушат деструктивна музика, но каква музика слушаме ние? В една песен на Трейси Чапман се пее: „Гладувай само за вкуса на справедливостта, жадувай само за свят на истината, защото душата ти е всичко, което имаш.“. Често децата ни напомнят това чрез своите бунтове и уви – чрез страданието си.

И ако се разбере внимателното разсъждение на д-р Донкова, че най-честната първосignalна грешка на родителите, когато се намъкнат на детското отчуждение и агресия, са опитите да индоктринират децата със своите мирогледни позиции, може би има шанс да се опита отново. Но този път трябва да се тръгне отначало. От усилието да бъдем онова, което казваме за себе си; да живеем онова, в което вярваме. И по този начин да спасим децата си – чрез нашия опит от истината, за която свидетелстват собственият ни живот. Чрез опита от безусловната любов, която им даваме.

Целта на това да имаме деца е да ги обичаме. Нищо друго. – продължава отец Николаос... Питат ме – каква цел има Бог за мене, отче? И аз отговарям:

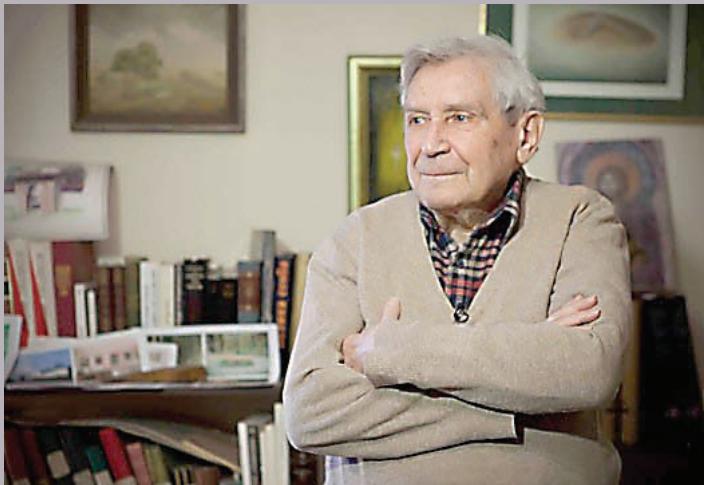
- Никаква. Нищо.
- Той не иска нищо?
- Той иска да разцъфтиш като цветето в градината.
- Това цел ли е?
- Да. Той иска да разцъфтиш... И да започнеш да разбиращ... Какво разбиращ ли? Разбиращ, че Някой те обича без причина. Това е цялата история.

ЕСТЕСТВЕНИЯТ ЧОВЕК И ЗАРОДИШЪТ НА СВРЪХЕСТЕСТВЕНОТО

Разговор
с Владема Йеромич

Сандра Керелезова

Академик проф. Владета Йеротич е роден през 1924 г. в Белград, където завърши медицина. Специализира невропсихиатрия и психотерапия в Швейцария, Германия и Франция, а по-късно учи богословие. От 1997 г. той е ръководител на новооснования с благословението на Негово Светейшество патриарх Павле Пастирски консултативен център в Белград, където работи с екип от богослови, психолози, педагоги, социални работници и други специалисти по проблемите на пастирската психология и медицина. Той е и дългогодишен преподавател в Православния богословски факултет на Белградския университет. Автор е на над 30 книги, както и на многобройни студии, статии, лекции и есюта в Сърбия и в чужбина, които са плод на неговата дългогодишна работа като психиатър и психотерапевт, което го нареежда сред малкото съвременни православни учени в тези области.

Изгубеният рай. Образът на онова, което днес можем да видим само в сънищата си или в сенките, стаени в нашите надежди... Един избледнял образ, останал в паметта на човечеството след отпадането. Именно на загадката на този катастрофичен провал на човека големият сръбски психиатър и християнски мислител Владета Йеротич посвещава своите дългогодишни изследвания. На тайната на изгубения рай, чийто отговори той търси в дълбините на човешката същност – в пресечната точка между богословското познание и психологическата наука.

*Особено завладяващ в творчеството на Владета Йеротич е новаторският поглед, откриващ нови нюанси и смысли във вековни понятия, образи и символи. Сред тях е и понятието на Емил Дюркем „*homo duplex*“ („двойствият човек“), което проф. Йеротич разкрива като естественото явление на падналия човек, на човека с две лица – едното за обществото, а другото – за скришната стая на душата.*

Според Бачкия епископ Ириней книгите на Владета Йеротич са щедър призив за възвръщане към истинската човечност. Призив, отправен без следа от назидателен тон, а единствено с любов и разбиране към окаяния човек и неговата екзистенциална драма. Подобно умение е благодатен дар, който притежават малцина. Дар, с който 89-годишният проф. Йеротич завладя и българската публика при своято гостуване в София и Варна този септември по покана на издавателство „Омофор“ и фондация „Покров Богородичен“. Специално за българските читатели той даде и това интервю...

Акад. проф. Владета Йеромич по време на Седмицата на православната книга
във Варна, сн. Мария Стойкова,
www.bg-patriarchia.bg

Бихте ли споделили Вашите Впечатления от гостете Ви представяния и срещи с българските читатели, в София и Варна?

Aко кажа, че бях изненадан от въпросите на българските читатели, няма да е съвсем точно. Очаквах в една съседна страна, православна България, където хората имат подобни на нашите проблеми, да се задават именно такива въпроси. Вярвайте ми, това са най-често задаваните въпроси и в Белград: как да примирим някои свои религиозни убеждения, как да примирим църковните догматични учения с ученията на съвременната психология.

На представянето в София казахте, че не е добре науката и религията да бъдат в конфликт. Но все пак кое е най-важното, което богословите трябва и би било добре да научат от психологите, и обратното – какво психологите би трябвало да научат от богословите?

Xристос ни е казал да бъдем мъдри като змии и незлобиви като гълъби, което означава, че трябва да развиваме своето знание в познание. Вижте, първо младите хора днес са пълни с информация. Информацията не е знание, тя ще от-

Свилен Тумеков, Владема Йеромич и Андриан Александров на лекцията
в Богословския факултет на СУ, сн. Сандра Керелезова

лети, ще отиде на Вятъра и нищо няма да остане от нея. А и знанието не е достатъчно, то трябва да премине в познание, което означава, че хората трябва непрестанно да се изправят и усъвършенстват. Естествено, усъвършенстването не би трябвало да води до гордост. Неизбежно е да се премине през фазата на гордостта, но не и цял живот да се остане в нея. Така че учениите има какво да учат от Вярващите хора, епископите, презвитерите, от християнските догмати и християнското учение в продължение на две хиляди години. И обратното: науката все повече се усъвършенства, така че не можем да останем равнодушни към изследванията на съвременната физика например, на съвременната биология, астрономия. Ето защо трябва паралелно да утвърждаваме Вярата у себе си и да следим постиженията на науката. Нуката не би трябвало да пречи на нашите религиозни убеждения, но само когато през целия си живот непрестанно усилваме в себе си нашата Вяра. Само Вярата не би могла да бъде достатъчна, не бихме могли да кажем: ние сме православни българи, и това е достатъчно, не ни трябва нищо друго. Не. Затова Винаги цитирам една стара еврейска пословица, която гласи: „Ако не станем по-добри, ще станем по-лоши“. Това „по-добри“ не значи, че утре ще съм по-добър от днес, а Вдругиден – по-добър от утре, а значи постепенно усъвършенстване: и в религията, и в науката. Ще се върна на тези думи и ще завърша: „Бъдете мъдри като змии и незлобиви като гълъби“. Това означава, по сумите на нашия патриарх

Павле: „Внимавайте Вашето знание да не премине в злоба, и Вашата Вяра да не стане сляпа, гори глупава!“. Защото нашата Вяра може да стане и сляпа, и глупава, а нашето знание да премине и в гордост, и в злоба.

В едно интервю покойният отец проф. Радован Бигович цитира Вашите суми, че у всеки човек съществува някъв езически пласт. Как християнинът да приеме една такава идея, че има нещо, което трябва да изхвърли от себе си или да потисне в себе си, или пък да го приеме като нещо неизбежно, или, може би, по най-добрия начин го преобрази?

Една от моите стари идеи (не казвам оригинална идея, защото това е много относително – никъде няма много оригинални идеи, нито в светските науки, нито в богословието) е, че всички хора на земното кълбо носят в себе си езически, старозаветен и новозаветен пласт. Това, че носят в себе си старозаветен пласт, изобщо не би трябвало да ни беспокои. Десетки хиляди години човекът е бил езическо същество. Като казваме „езическо същество“, не мислим нищо лошо. Напротив, езическият човек е носел в себе си идеята за Вярата в Твореца (естествено, представян по различни начини) и в безсмъртието на душата. Но езическото по

Владета Йеротич

Божия Воля е преминало в старозаветно, законническо живеене, което Господ първо е дал на Моисей на Синай, а след това идва най-върховият момент: Месията, Спасителят на света Иисус Христос, Които окончателно ни дава заповеди как трябва да живеем. Затова Всеки от нас носи в себе си всичките три същества. Християнинът мисли, че той е само християнин, но не е – той носи в себе си и езическото, и старозаветното. Днес сумите, че Всеки човек на земята носи и новозаветна същност, звучат малко чудно, а някога подобно нещо е казал свети Йоан Златоуст. Значи Всеки човек, независимо дали знае за Христос, или не, вече не е същият, какъвто е бил преди това. Ерих Фром, големият американски психолоз и социолог, които не е бил много религиозен и едва в края на живота си е започнал да се интересува от религия, казва, че от времето на християнството човекът вече не е същият, какъвто е бил преди, все едно дали е християнин, или не. Нещо се е променило, казва той, към по-добро. Ако не можем, или ни е трудно да живеем новозаветно, а това, естествено, е най-трудно от всичко (малко хора живеят новозаветно, те си мислят, че са истински християни, и въпреки това от тях твърде често изскача и езическият, и старозаветният човек), та ако не можем достатъчно убедително да живеем новозаветно, нека живеем поне старозаветно. Десетте заповеди, дадени на Моисей на Синай, са за всички времена. Моисей не е първият законодател, много преди него също е имало законодатели, като се започне от Хамурапи във Вавилон и се стигне до Лукурз в Спарта и Мани в Индия, при всички тях

е имало елементи от Десетте заповеди, които Бог е дал на Моисей – крамки, сбити, дълбоки заповеди за всички времена. И ако не можеш, или трудно живееш новозаветно, то спазвай поне Десетте старозаветни заповеди. Това не значи да си ложей, а да спазваш онова, което Моисей е приел от Бога не само за лошите, но и за целия свят. А след това идва Христос, който казва: „Проповядвайте на всички народи в името на Отец и Сина и Светия Дух“. Това също е някакъв вид усъвършенстване, постепенно съзряване на човека от езически през старозаветен до новозаветен. Днес много неща от езическата сфера на живота битуват като суеверие, и това е точно така – днес много езически неща са суеверие. Защото Христос е дошъл, но онези, които не знаят или не искат да знаят за Христос, нито за Стария Завет, живеят езически. Това не значи непременно, че са зли, а че живеят анахронично по отношение и на Стария, и на Новия Завет.

Както казахме в своята лекция в София, ние на Балканите не сме научени на диалог. Това е нещо, което се учи още от детството, в семеен среда. Но като вярващи хора как да намерим баланса едновременно да не отстъпваме от истинната си вяра, и да успеем истински да чуем другия, който е различен от нас?

Не само на Балканите не е имало достатъчно условия за развитие на диалога. Не можем да бъдем доволни от това, че днес в света, в Европа и първи век, в цивилизираната, културна Европа (което не значи, че няма цивилизация и култура в Азия например) не се води диалог. Ако се водеше диалог, ако например политиците в целия свят – и на Запад, и на Изток, водеха диалог, нямаше да има войни, нямаше да има такива големи конфликти, каквито има сега. Диалогът е същността на човешките отношения с Бога. Бог води диалог с човека, Той му казва как е добре да постъпва. Човекът трябва да чуе това и да му отговори. Йоав е казал: „Зашо ме мъчиш, Боже, като съм праведен?“. Сега мнозина мислят, че са като Йоав, че съм праведен, без да са грешни, но това не е така. И за Йоав не може да се каже, че е бил съвсем без никакъв грех, защото такъв човек, естествено, не съществува.

| В.ЈЕРОТИЋ СРБИЈА И СРБИ

| В.ЈЕРОТИЋ ПОСЕТЕ, ОДЛОМЦИ

| В.ЈЕРОТИЋ ПРЕПОРУКЕ И ПРИКАЗЦИ

| В.ЈЕРОТИЋ ПУТОВАЊЕ У ОБА СМЕРА

| В.ЈЕРОТИЋ МИЛАН РАКИЋ И РЕЛИКВИИ

| В.ЈЕРОТИЋ ДАРОВИ НАШИХ РОЂАКА IV

| В.ЈЕРОТИЋ ДАРОВИ НАШИХ РОЂАКА III

| В.ЈЕРОТИЋ ДАРОВИ НАШИХ РОЂАКА II

| В.ЈЕРОТИЋ ДАРОВИ НАШИХ РОЂАКА I

Наистина, диалогът се учи още в детството. Как? Чрез любовта на бащата и майката, другояче не може. Ако детето слуша баща си и майка си как разискват някаква гори съвсем обикновена тема, по която бащата има едно мнение, а майката – друго, и в тази ситуация изобщо не повишават тон, няма и следа от караница, а само посочват аргументите си един на друг, обясняват защо мислят точно така, това дете по-късно ще има Божието щастие да знае че е диалог. Но възпитанието дава хиляди години в християнството, а и преди това, не винаги е било идеално. Затова в Църквата не бива да прекаляваме с патриархалното християнско възпитание. В това възпитание е имало и много добри принципи, но и много крайности.

А в какво се състоят крайностите: в налагането и съпротивата. Една от моите беседи, които хората най-много обичат да слушат, е в Сърбия, и на вън, е „За явленията налагане и съпротивата в семейството и в обществото“. Аз нямам деца, и тук трябва много да внимавам какво говоря, но големият въпрос е как да възпитаваме малкото дете до около петата му година, когато то е „попиваш ум“. Този израз принадлежи на един от най-големите педагози на XX век – Мария Монтесори, лекар и вярващ човек. За глашавието, както и съдържанието на нейната книга „Попивашият ум“, е забележително. В книгата си тя говори за това, че детето е „попиваш ум“ и в ранното детство е много важно как се отнасят бащата и майката един към друг, дали в техните отношения има

лъбов. (Трудно е да се обясни какво е лъбов. Неотдавна ми се наложи да изнеса лекция на тема „Що е лъбов?”. Никак не е лесно, а само изглежда лесно да се обясни какво е лъбовта, какво е била лъбовта преди пет хиляди години, или преди две хиляди години, какво е днес, дали това е едно и също. По никаква Божия логика, не по човешка, лъбовта е непромен-

лива, защото Бог е лъбов и Винаги е бил лъбов. Но човек не знае какво е лъбов, ако не я е получил достатъчно в детството.)

В патриархалното

„Бъдете съвършени, както е съвършен и Вашият Отец Небесен“. Ето ни още един пример как неестествено става свръхестествено.

общество е имало твърде много налагане, а следователно и съпротива. Това по-късно се пренася и в политиката, и в партиите, и в устройството на държавата.

Отново в лекцията Ви в София споменахме, че християнството не е естествена, а свръхестествена религия...

Това, което Христос иска от нас, се покрива с представата за Адам отпреди грехопадението. Всички някъде сме паднали и по някакъв начин носим в себе си корена на първородния грех, макар и тази представа за първородния грех да е различна във всичките три изповедания на християнската религия. Не е без значение, че тази представа липсва в другите големи световни религии, каквито са индуизъм или будизъм. Но е факт, че всеки човек дълбоко в себе си носи някакво чувство за греховност, съответно за вина, и изпитва потребност от покаяние.

Съществува въпросът дали трябва да разбираме Христовите думи като заповед или само като препоръка. Повечето от мях разбирам само като препоръка, защото Христос казва: „Който иска да върви след Мене... нека вземе кръста си...“, а не казва: „Нека вземе Моя кръст“. Христос иска от нас да прощаваме обидите на другите, след това да обичаме враговете си. Това е неестествено, защото човек е и естествено, и духовно същество. Защо е неестествено: защото ние

не разбираеме, че когато някой ни обижда, в това има зънце истина. Ние не чуваме това, защото сме прекалено субективни, прекалено много мислим добро за себе си, а това е пак гордост, надменност. Когато апостолите питат Христос до седем пъти ли да прощаваме, Той казва седемдесет пъти по седем. Това не е естествено, то е свръхестествено. Защото това, което Христос ни препоръчва в Евангелието, е само идеал, към който трябва да се стремим. Христос не е дошъл с увереността, че всички ще Го послушат, а е говорел за малко стаго. Той е казал, че към края на света християните ще бъдат едно малко стаго. Затова е важно да разберем стремежа в себе си, естествения стремеж към свръхестественото. В естественото човешко същество, нека бъде и паднало същество, се пази зародишът на свръхестественото. И Христос е дошъл на земята, за да пробуди, да подтикне това свръхестествено семе да се развиба. Не докрай, защото човекът никога не може да го развие докрай. Христос много добре е казал: „Бъдете съвършени, както е съвършен и Вашият Отец Небесен“. Ето ни още един пример как неестественото става свръхестествено.

Може би всеки християнин от лична опитност разбира какво има предвид апостол Павел с сумите си от Посланието до Римляни: „Желание за добро има у мене, но да го върша не намирам сили“. Има ли надежда за онези, които са се оставили само на своите сили, без Бога?

Tова е, за което говорихме преди малко, че човек е и естествено, и духовно същество. Когато е естествено, то е паднало същество, с греховете, които всеки носи. Това е, за което говори апостол Павел: „Зная какво е добро, а върша зло“. Това са знаели и преди апостол Павел древните римляни, които са имали пословица: „Video meliora proboque, deteriora sequor“*, което значи: „Виждам кое е добро, а след-

* „Виждам доброто, а злото върша“, (лат.). Овидий „Метаморфози“.

Сн. Пътешествие Швидерски, Сред кръстовете на Грабарка,
албум „Цветовете на Православието – Полша“, изг. Orthphoto

Вам злoto". Това е човешко, то съществува от хиляди години. Затова и ни се дават напомняния свише, от различни велики религиозни учители, от Моисей, и преди всичко от Иисус Христос, и ние, доколкото можем, се изправяме. Това, което казва апостол Павел: „Не доброто, което искам, правя, а злото, което не искам, него Върша”, го казват и други.

Сега ще отговоря и на другия, също много добър въпрос: „Има ли надежда за онези, които са се оставили само на своите

сили?". Има надежда, ако човек е недоволен от себе си. На практика Всеки човек е недоволен от себе си. Но това недоволство може да бъде безплодно, и най-често бива безплодно, излишно и вредно. А може да бъде и плодотворно. Как да различаваме в себе си плодотворното от безплодното недоволство? Единствено като опознаваме себе си. Това са знаели още древните гърци в Делфи, а свети Исаак Сирин повтаря, че е много по-лесно да видим ангели, отколкото да познаем себе си. Следователно не бива да си въобразяваме, че познаваме себе си, но да се трудим да познаем себе си колкото е възможно повече. Защото не Фройд е измислил това, че сферата на несъзнаваното в нас е много по-голяма от тази на съзнаваното. Това са знаели още древните философи много преди Фройд, и най-вече Платон.

Ако това е така, ако по-голямата част в нас принадлежи на несъзнаваното, тогава не е ли задача за цял живот да откъсваме, да събираме, да привличаме онези части от нашето несъзнавано, които, като неосъзнати, могат да бъгат много опасни за нашия съзнателен живот?!

Трудим се, доколкото можем, непрестанно да опознаваме себе си. Естествено, тук много голямо значение има молитвата, но в този въпрос не става ясно дали някой изобщо има на-

дежда, въпреки че не иска да знае нито за религията, нито за молитвата, нито за Църквата. Разбира се, има и такива. Те са оставени на Божията милост. И, забележете, има молитви за хората, които са починали. Мнозина са си отишли от този свят след като са чували, знаели са за Христос, но не са се

интересували от Него. А молитвата за мъртвите присъства и у православните, и у римокатолиците; не и у протестантите. Някои възгледи на протестантското учение значително се различават от догматите на православните и римокатолиците. Което не значи, че няма голям брой морални хора и сред протестантите.

На практика Всеки човек е неговолен от себе си. Но това недоволство може да бъде безплодно, и най-често бива безплодно, излишно и вредно. А може да бъде и плодотворно.

това също поражда един труден въпрос: „Каква е разликата между религията и морала?“. Моя слушатели са ме питали: има ли морални атеисти? Да, има. Не са много на брой, но има. А дали религиозните хора трябва да бъдат морални? – Да, трябва. А дали са? Не винаги.

Днес в Сърбия има ли достатъчно последователи на Вашата мисия да примирите религията с науката, богословието с психологията?

Ние винаги сме последователи. Не трябва да оставате с впечатлението, че аз съм казал нещо, което не е било казано от друг. Всички ние сме Христови последователи, и във всеки народ от две хиляди години има последователи на Христос. Ние сме имали Владука Николай Велимирович и отец Юстин Попович, и не само тях; имаме последователи, за които не знаем и които са се молели за целия сръбски народ. И в България има такива, те са тайни светии. Но все пак ще кажа: има, има все по-голям интерес. Аз си отивам от този свят, когато Бог гage, това не зависи от мен, с надежда. И

мисля, с реална надежда, че оставям такива последователи, каквито преди малко казах, че има. Аз само напомням, напомням на хората, особено на младите, за онези, които са учили мен. А мен ме е учил отец Юстин Попович, а също и от словарото на представителите на руската религиозна философия от края на XIX

и началото на XX век. Това са преди всичко Владимир Соловьев, Николай Бердяев, Сергеи Булгаков, Лев Шестов; следват великият богослови на XX век, каквито са пропор. Александър Шеман и пром. Йоан Майндорф, мравешки крачки.

Христос Янарас в Гърция. Всички те

са хора, които се опитват да мислят успешно в тази посока.

Не бива да очакваме много, а младият човек разбираемо очаква много. Не, човешките крачки в духовната еволюция са мравешки. Това не е песимизъм, а реалността. Цялата човешка история, още от времената на езичество до днес, се движи напред с мравешки крачки.

Смятам, че има интерес, поне в Сърбия, а надяваме се и в България, към сближаване първо на науката с религията, и след това и на църковните хора с хората, които преподават в университетите. Достатъчно е те да се срещат, да раз-

Не бива да очакваме много, а младият човек разбираемо очаква много. Не, човешките крачки в духовната еволюция са мравешки. Това не е песимизъм, а реалността. Цялата човешка история, още от времената на езичество до днес, се движи напред с мравешки крачки.

Христос Янарас в Гърция. Всички те

са хора, които се опитват да мислят успешно в тази посока.

Не бива да очакваме много, а младият човек разбираемо очаква много. Не, човешките крачки в духовната еволюция са мравешки. Това не е песимизъм, а реалността. Цялата човешка история, още от времената на езичество до днес, се движи напред с мравешки крачки.

говарят помежду си, това е диалог. А гори и да няма диалог (както казахме, не е лесно да се осъществи диалог), пак ще чуеш нещо, което на пръв поглед звучи невъзможно.

Във връзка с последователите, многозначителен е фактът, че основаната от Вас катедра по пасторско богословие и медицина в Православния богословски факултет на Белградския университет продължава да съществува и до днес...

Бях поканен да основа катедра по пасторско богословие и медицина в Богословския факултет в ролята ми на психиатър и психотерапевт, а не на богослов. Предложението го дойде от покойния отец проф. Радован Бигович и от отец проф. Прибислав Симич. Навсякъде в Европа – в римокатолическите и в проместантските факултети по теология се изучава пасторско богословие, но то се изучава и в православните факултети на Гърция, и то от доста време. Затова и повечето преподаватели в Богословския факултет в Белград, които са гръцки възпитаници, бяха съгласни с предложението да основем тази катедра. Докато преподавах във факултета (в продължение на повече от 20 години) на лекциите имаше не само бъдещи богослови, но и бяха и студенти от други факултети. Така че се надявам, че постепенно ще дойде време, когато науката и религията, Църквата и интелектуалците (сред които ще има все повече вярващи) ще бъдат във все по-плодотворен диалог. И искрено се надявам, че катедрата по пасторско богословие ще продължи да се развива.

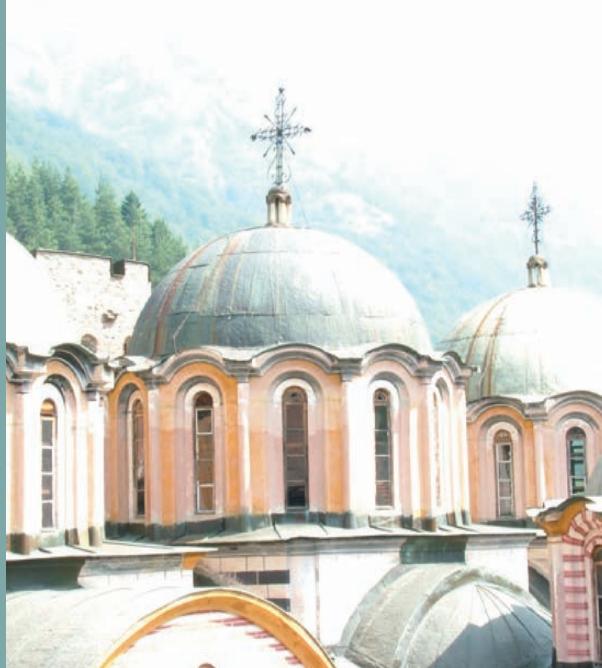
Превод: Татяна Филева, Лазар Маркович

Жасмина Донкова

За рубриката РЕЛИГИИТЕ

В БЪЛГАРИЯ

Жасмина Донкова е завършила богословие в Софийския университет. Защитава докторска дисертация в областта на каноничното право в Богословския факултет на СУ и докторат по философия на религията към Института за изследване на обществата и знанието към БАН. Понастоящем е старши експерт в Дирекция „Вероизповедания“ на Министерския съвет.

През цялата човешка история религията винаги заема важно място в оформянето на култури и общества. Религиите осигуряват основните норми за етично поведение и в много общества са основен източник на образование, а религиозните убеждения са възхновявали множество световни лидери при вземането на важни решения.

В днешния свят ролята на религията остава важна, защото продължава да влияе на отношението ни към събития като 11.09.2001 г., кризата в Близкия Изток и пр. Дори и в нашата страна, с преобладаваща секуларна култура, религията не е изключена от обществения дебат по етични въпроси, касаещи биоетиката и съвременните нанотехнологии.

Въпреки свободното упражняване на правото на вероизповедание, религиозната култура на българския народ все още не е висока, което заедно с липсата на актуална и обективна информация за регистрираните вероизповедания и нерегистрираните религиозни общности в страната ни, създава реални ус-

ловия в общественото съзнание да продължават да се насаждат страхове и предразсъдъци. От друга страна, множество духовни практики за самоуствършенстване и „хломан дизайн“, предлагани от различни духовни центрове, се приемат безрезервно за безобидни и полезни.

Новата рубрика на списание „Свет“ „Религиите в България“ ще запознава читателя с профила и дейността на регистрираните вероизповедания и нерегистрираните религиозни общности в страната и ще предоставя актуална информация за различните духовни практики. Надяваме се така да допринесем за общата религиозна култура на читателя, както и за очертаване на цялостния облик на религиозните общности, вярвания и духовни практики в страната ни. Предлаганата информация ще даде възможност на читателя да си изясни до каква степен тези религиозни вярвания формират модела на поведението и мирогледа на хората, които ги изповядват. И как това поведение се вписва в съвременното българско общество. ■

**ДУХОВНОСТТА НА
НОВАТА ЕПОХА**

**И МЛАДИТЕ ХОРА
В БЪЛГАРИЯ**

Очаяно търсейки своята идентичност, тийнейджърите се лутат между света на децата и този на Възрастните. Понякога се мислят за зрели, друг път в трудни ситуации търсят закрила от своите родители. Това е Възрастта на експериментирането, на изследването на нови житейски ситуации, на трупането на социален опит. Момчетата и момичетата в тази Възраст се опитват да се приспособят и адаптират към света и много от тях живеят с убеждението, че са сами и никой не ги разбира.

Да си тийнейджър е предизвикателство. Предизвикателство да заявиш себе си пред останалите в обществото и да се приспособиш към един друг свет, съвсем различен от света на детето в приказките. Предизвикателство да се бориш и отстояваш правото сам да управляваш живота си.

Днес младият човек повече от всяко го търси начини да се покаже на обществото, в което живее, по различен и необикновен начин. Така с „другостта“, която заявява пред света, той търси признание и уважение. Заобиколен от Високотехнологичния прогрес на човечеството, дълбоко вгълбан в себе си, търсейки своята идентичност, той се впуска с пълна сила в непознатите дебри на живота. Опумтайки се да узнае житейските тайни, се оказва неподгответен за една

част от тези тайни. Такава тайна е окултната и езотерична мистика на „Новата епоха“, която макар и лесно достъпна се оказва духовно тресавище, от което измъкването е трудно.

Духовността на „Новата епоха“ (Spirituality of the New Age) остава непроявима за повечето тийнейджъри, защото обикновено се представя като начин на мислене, насока на ума и състояние на духа или казано по друг начин – като мистично отношение към живота и заобикалящия ни свят. Духовността на „Новата епоха“ по своята същност е съвкупност от идеи, които в продължение на векове са принадлежали на езотеричното и са били пазени в така наречените тайни общества, но днес са изведени на показ и са превърнати в езотерични – открити за широко разпространение.

Липсата на авторитети и институционално организирана форма на религиозност в този тип духовност привлича младия човек и го кара да се чувства свободен и носител на „новото“, „различното“, „универсалното“ и „Вечното“. В основата на този универсализъм се откроява странна еклектика от окултизъм, херметизъм, гностичизъм, християнска кабала, парapsихология, теософия, монистичен пантезизъм и неопаганизъм. Чрез него обаче се търси да се извърши „еволюционният скок“ на човечеството. Според

идеолозите на тази духовност времето за раждането на „новото човечество“ трябва да се осъществи чрез духовен бунт срещу миналото. В момента промича процес на катарзис-психически сриб, от който ще оцеляят само духовните бунтари, които ще опълчат на „митологизираните религиозни системи“.

Запленени от свободата на духовността на „Новата епоха“ днешните тийнейджъри искат да поставят началото на „новия човек“. Обявявайки се за „духовни бунтари“ и „енергийни терминатори“ те смятат, че са родоначалници на новото човечество. Тяхният бунт е срещу „небесния рай“, проповядван от днешната религиозна мисъл, а целта им е да „свалят от виртуалния пиедестал и оковат във вериги тъмничаря на човешката раса, наречен Бог“.

Характерно за духовните бунтари е, че те се противопоставят на съвременната организирана и институционализирана религиозна система чрез следване на Уика (Wicca) и Уичкрафт (Witchcraft), а енергийните терминатори, игнорирајки тази система, следват „откровения на йерархията на Светлината“, предадени им чрез специални контактори. Тези откровения са достъпни само за младежи с по-специални заложби или както са по-известни в обществено-то пространство – децата индиго и кристалните деца.

Духовните бунтари

Уичкрафт (Witchcraft)

Келтският термин Wicca Craft означава „изкуство за мъдреци“ или „занимание (занаят) за Вещи логе“ и се свързва и с израза Wiccan, означаващ мъдрец, човек на знанието. На български език този термин в повечето случаи се превежда като „вещерство“, разбирано в неговия позитивен аспект. Често за обозначаване на понятието се използва и само думата крафт, означаваща „занаят“, „изкуство“ или „умение“, изискващо конкретни знания и способности.

Голяма част от „духовните бунтари“ в България, поклонници на неопаганизма, изявяват засилен интерес към уичкрафта. Намирайки се в тази специфична възраст, търсейки отговорите на въпросите от духовно естество, тийнейджърите, и по-специално момичетата, са запленени от вещерството. Най-вероятно този интерес е породен от нашумелия и екранизиран образ на Дж. К. Роулинг – Хари Потър. За тях магията не е „дяволско занимание“, както смятат повечето хора, а е средство, с което по техните суми се усеща „енергията

Религиите в България

на природата“. Затова според духовните бунтари да си Вещер „значи да се справяш с проблемите си по най-добрния, макар и нестандартен начин“. Смятат, че има четири основни възможности за усъвършенстване чрез Вещерството, като гве от тях са индивидуални, а другите гве – групови.

Първият начин е индивидуалният път на традиционния Вещер (Вещерка), на мъдрата жена, на лечителя, заклинателя. Вторият път е пътят на по-съвременното Вещерство, изразяващ се в саморазвитие с помощта на книги, интернет и посещения на практически семинари и срещи. Третият път е ковъново (групово) Вещерство, а четвъртият е така нареченото инициационно Вещерство, което означава присъединяване към ковън, част от някоя инициационна трагедия. Традициите в учкрафта са много на брой (над 200), а в България има над 25.

Голяма част от българските „духовни бунтари“ предпочитат индивидуалния път на съвременното Вещерство, но съществуват и различни ковъни. Предвид факта, че повечето от тях са малки групи от 5 до 13 души (понякога и по-малки) и, че съставът им постоянно се мени няма данни колко такива постоянни групи има на територията на страната. Много често

в парковете в София и по-големите градове могат да се видят направени олтари (очертани магически кръгове с камъни), в които се извършват магическите ритуали.

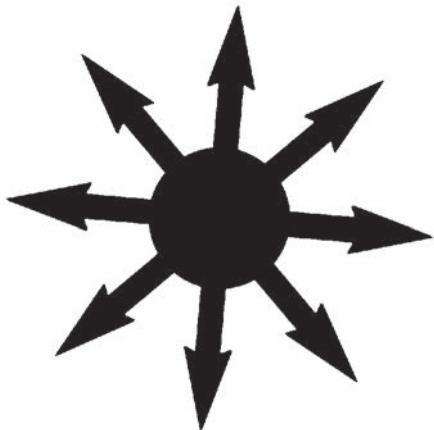
Както индивидуалното, така и груповото практикуване на магия изисква всеки Вещер или Вещерка да притежават магически дневник, по-известен като „Книга на сенките“, в който се водят записи за практикуваната магия. При груповото практикуване на магията този дневник трябва да се праща всяка седмица на по-Вещите в ковъна, които трябва да следят развитието на притежателя на дневника. По тази причина често наблюдавано явление сред младите Вещерики е направата на гомашен олтар, на който се упражняват в правенето на магии. Според практикуващите учкрафт в началото се започва с магическите ритуали за защита, след което постепенно се преминава към „агаптация и инвокация“, които са задължителни за отварянето на „Вихър“, който представлява магнитно поле.

В интернет пространството има множество сайтове за обмяна на информация и опит на младите Вещери и Вещерки. Във форумите на тези сайтове се осъществяват контакти между хора, интересуващи се от

Вещерство. Най-ранната Възраст, на която са забелязани тийнейджърки интензивно да се занимават с магия, е 12-13 години. Много често местата на тези занимания в София са паркът „Вл. Заимов“ или Южният парк, където може да се види как те палят свещи и призовават духове и сили.

Голяма част от духовните бунтари, последователите на уичкрафта, редовно посещават окултни магазини, които само в София са над 10, откъдето си набавят необходимите атрибути за Вещери, като облекло, ритуални предмети, окултни символи и амулети, книги с полезни съвети. Освен тези магазини, съществуват и други в интернет пространството. Много често млади Вещерки могат да бъдат забелязани в гробищни паркове, където извършват специални ритуали или пък вземат пръст от пресни гробове за извършване на черна магия.

Един от най-разпространените магически подходи сред духовните бунтари в България е така наречената хаос магия. Тя се насочват към хаос магията, защото според тях тя е най-новото допълнение към церемониалната традиция, което е „иновативно и обезпокоително мощно средство за реализация на магическото намерение“. Като се има предвид творческата натура и ненавистта към автом-

ритети и традиции на голяма част от тези млади хора, хаос магията им дава свободата да създават, да творят, да се чувстват значими. За тях тя е портал, през който се на влиза в загадъчното, иманентното и неизвестното – свят, коренно различен от този, в който живеят. Хаос магьосникът създава нови системи, методи и ритуали, различни от съществуващите. Затова голяма част от духовните бунтари, занимаващи се с Вещерство, се изживяват като творци, което зарежда самочувствието им и ги прави значими в собствените им очи. Символът на хаос магията е хаос сферата, а слоганът ѝ е „Нищо Вярно, Всичко Позволено“. Хаос магията е силно индивидуалистична и заема свободно от други системи от Вярвания. Това я прави желано за-

нимание за духовните бунтари. Други фактори, които засилват влиянието ѝ сред младите хора са често срещаните източници на въдъхновение, които обхващат области като научната фантастика, научни теории, традиционна церемониална магия, неошаманизъм, източна философия и индивидуални експерименти. Много често в своите дневници Вещерите и Вещерките чертаят схеми на направа на олтар и положението на мялото при извършване на магията спрямо посоките на света. За целта те черпят информация от вече преведената на български език книга на Питър Карол „Въведение в Хаос магията“.

Yuka (Wicca)

Yuka е съвременно неопаганистично (новоезическо) религиозно движение, чиито духовни корени се откриват в най-древното отгаване на почит към природата. За духовните бунтари той е индивидуален способ за живот в хармония с природата и подпомага съсредоточаването на енергията, намираща се вътре в човека. По своята същност Yuka не е еднородна система, а синтез от езическите мистични традиции на древните Египет и Елада, келтската и тракийската духовност, кабала, индианския шаманизъм и африканската Вуду-магия. Ето защо той възприема богоизете на гореносочените религии като неразделна част от „божественото тайнство“. Осем са основните празници на Yuka, които се почитат от духовните бунтари в България. Всеки от тях започва от залез слънце и продължава до залез слънце на следващия ден. Четири от тях се наричат Сълнчеви, защото са свързани с положението на Сълнцето спрямо Земята (зимно и лятно слънцестоение, пролетно и есенно равноденствие). Останалите четири имат келтски произход: Имболк (2 февруари), Белтейн (Навечерие на Мај), Лунаса или Ламас (Празник на хляба) и Соун или Хелоуин (Вси светии).

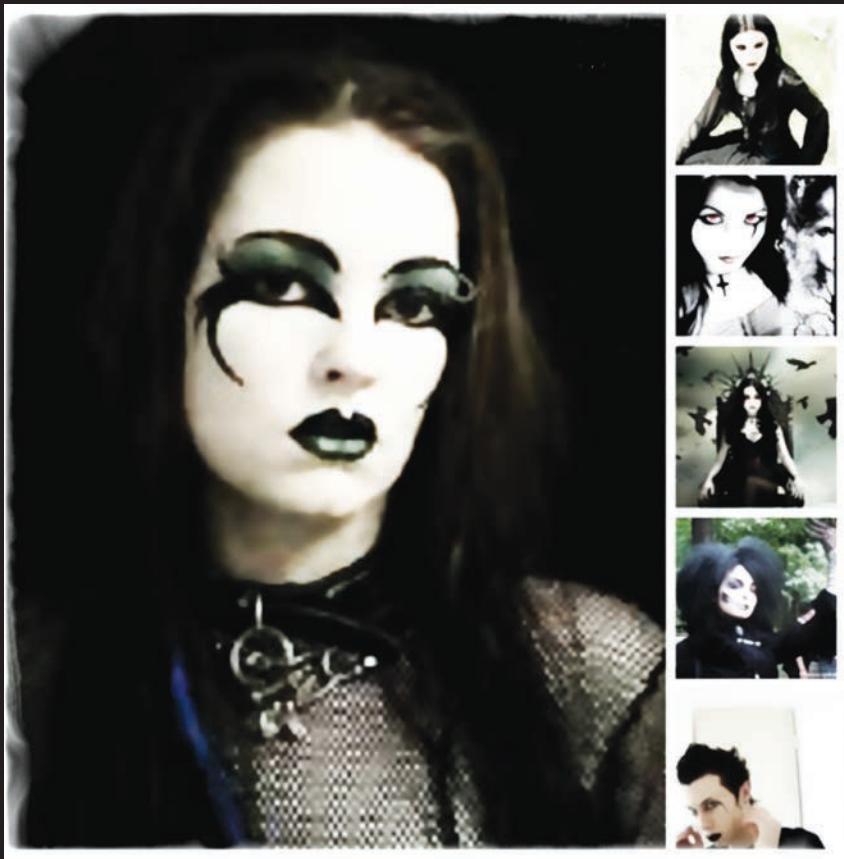
Немалка част от поклонниците на уука и уичкрафт, духовните бунтари в България, са обсебени от идеята за смъртта, затова имат по-специално отношение към така наречените хтонични култове.¹ Жертвоприношението на хтоничните богове се характеризира с олтар на нивото на земята или вкопана в земята жертвена яма. Съществува обредно изискване кръвта на жертвата да попие в земята. Жертвениите животни, безкръвните жертвии и другите дарове се изгарят изцяло и никакви части от тях не се ядат, никојо се използват от хората, принесли жертвата. Предметите обикновено се начупват при принасянето им в дар. Използването на психоактивни вещества също е характерно за тези култове. Според поклонниците на тези култове хтоничните богове са по-близо до хората, отколкото небесните богове, затова с тях по-лесно влизат в контакти.

Наи-разпространеният хтоничен култ сред тийнейджърите в България е кул-

та към богинята Хеката, която има малоазийски (карийски) произход и първоначално е почитана като едно могъщо Всеобхващащо божество, у което постепенно се налага хтоничната страна – богиня на мъртвите, с която общували магьосниците и вешци. От края на XIX и началото на XX в. Хеката представя богиня на Уука като старица, царица на нощта, богиня на Новолунието, господарка на душите на мъртвите.

Много често тийнейджърите, поклонници на Хеката, изигват в култ смъртта, което е причина за няколко самоубийства сред българските духовни бунтари. Решението се обмисля във времето и никога не изва като спонтанна реакция. Доказателство за това е дневникът на едно 17-годишно момиче, самоубило се преди година, в които то споделя: „Дайте нарицателно на онова чувство вътре в мен. Онова, което ме спира да се самоубия, онова връщащо ме в ужасния свят... Егоизъм, толкова сме привързани към собственото си присъствие (Всъщност ние нямаме нищо друго), че ни е страх да си улесним жалкото съществуване, като умрем през девременно. Смешното е, че рано или късно всички ще умрем, само че тогава изборът няма да е наш, а и има вероятност да загубиш повече. Чудя се, кога си достатъчно силен, за да изчезнеш?“

¹ Хтонични богове са тези, които обитават подземния свят, като Хадес, Персефона, Хеката, Трофоний, ериниите и др. Някои други богове, които се причисляват към олимпийските, могат да бъдат наречени и хтонични заради характеристиките на култовете си. Такива са Посейдон, Дионис, Деметра, Хефест, Артемида, Афродита. Богинята мајка, в различните ѝ ипостаси, също е хтонично божество – Кидела, Идайската Мајка, Гея, Рая, Ма.

Може би е лесно да изчезнеш заради всичките „п“ на брой причини, може би е трудно да останеш въпреки всичко. Знам обаче, че все никакът ден страхът изчезва и по-лесната алтернатива изглежда все по-примамлива. Ако бях религиозна и се молех, щях да се моля именно този ден да е по-скоро.“.

Много често начинът на самоубийството, избиран от поклонниците на хтоничните култове, е обесване. Странен и неразбираем остава този избор за близките на жертвата, но той си има своеето духов-

но измерение. Обърнатата бесилка напомня за египетския кръст (АНКХ), който обединява и в себе си кръста като символ на живот и кръга като символ на Вечността, символизира безсмъртието. Заради приликата му с бесилката, каквато тя била в дреянността, го наричат и „кръст бесило“.

Вратата на тийнейджърите в силата на този символ се гради върху представата, че именно така изглежда ключът, с който се отваря вратата на смъртта.

Духовните бунтари и младежките субкултури в България

Духовни бунтари могат да бъдат забелязани в почти всички разпространени в страната ни младежки субкултури – фешъни, готици, емота, флешмоби, пиърсинги, сийн субкултурата, стреййт едж, фрийрън, хардлайни, графити, хейтъри, аниме фендъм, скинхедс, пънкари, скейтъри, мемъли, рапъри. Но най-привлекателната от всички тях за този тип духовност е готикът.

Типичните места, на които може да се срещнат готици-духовни бунтари в София са „Попа“, „Аптека“, „Паметника“, „градинката на НДК“, паркът „Замък“, Южният парк и паркът на Военна академия. Голяма част от тези младежи, са ученици в елитни училища.

Призрачният им и мрачен вид произлиза от начина на бунт, създаден от истинските готик представители на ХХ век, които използвали мрачния си вид, за да промествират срещу добре изглеждащото, хигиенично, материалистично общество, с винаги повдигната брадичка, независимо от

обстоятелствата. Някои биха казали, че това е траурен вид на отчаяно и умиращо общество, други – че това е повече отхвърляне на традиционните идеи за красота.

Като цяло „готик“ възприятието на света не е свързано с никој една религиозна доктрина, но въпреки това духовността на нейните последователи е доста разнообразна, като най-разпространена е неопаганистичната, свързана с Ука и Уичкрафта. Широко застъпени са окултни практики – от примитивното използване на магически символи като елементи от облеклото, до посвещаването на живота в изучаването и практикуването на различни магически ритуали.

Една от най-интересните подкатегории на готик движението е Вампирският стил, чрез който също се илюстрира печал, скръб, отчаяние и смърт. Вампирският готик стил се характеризира с черни сянки за очи и болезнено бледа бяла кожа.

те бунтари, последователи на този стил, изповядват тезата, че човешкото съществуване е без определено значение или цел.

По-примесните в случаите е, че в България вече съществуват замврени групи, определящи се като Вампирски ордени. Пример за такива са Таламаска и Кървава луна. Орденът Таламаска има собствен сайт, според който същият Води началото си от 758 г., когато е учреден в Лондон, Амстердам и Рим. От момента на своеето основаване Таламаска се занимава с наблюдението на хора с необикновени способности (вешери, магьосници, ясновидци, медиуми и пророци). Днес членовете на Таламаска в България водят записи за различни паранормални явления и свръхестествените същества, хранещи се с човешка кръв, но до архива на ордена се допускат само негови пълноправни членове. Затова и тази информация трудно се поддава на проверка и не е възможно да се удостовери нейната истинност.

Голяма част от духовните бунтари в България, които са последователи на тази субкултура, приемат Мерилин

Менсън (Marilyn Manson)² за своя икона, макар същият да не е представител на готика. Това не е истинското име на певеца, а псевдоним, който изва от съчетаване на имената на Мерилин Монро и Чарлс Менсън. Менсън казва, че е избрали този псевдоним, за да събере в себе противоположности в едно – една от най-обичаните актриси и един от най-мразениите сериини убийци на 60-те; „доброто“ и „злото“, образуващи цяло. Този екзистенциален подход се харесва на съвременните младежи, защото повечето от тях изповядват максимата: „Доброто и лошото са едно и също в различна степен“.

² М. Менсън, роден с името Брайън Уорнър на 5 януари 1969 г., е американски музикант и лидер на групата „Мерилин Менсън“. Известен е с предизвикателните си, гневни и богохулини текстове, държание и визия. Заради тях често е бил обект на ожесточени спорове и дискусии, особено в края на 90-те години на XX век.

Онгадени на тази максима, голяма част от тях споделят, че песните и личността на М. Менсън коренно променя живота им, смигайки дотам, че определят тази промяна като „обсебеност“ от него. По думите на едно 13-годишно момиче, М. Мейсън е нейният живот – „...ако не бях го слушала, да съм умряла. ...“ или „Говоря пряко с него, това май подсказва цялата ми обсебеност. Смених религията си, отказах се от християнството, беше вълшебно. И ето ме мен – пораснала с нови идеали с коренно различен ум.“

В този специфичен период на израстване музикалните предпочитания на духовните бунтари стават причина да подражават на М. Менсън в грима и начина на обличане, а „обсебеността“ на младите от него е причина да му подражават и на ексцентричното му поведение на сцена, като самонараняване на ръцете и тялото. Този тип поведение обаче е характерен за голяма част от тийнейджърите и причините за него не са свеждат

единствено до модел на подражание. Първите опити започват малко преди на влизането в пубертета и продължават през първите една-две години. Последните проучвания показват, че този вид поведение е присъщо както на момичета, така и на момчета. Направените интервюта с младежи извеждат ниската самооценка, пре-небрегване в детството, социална изолация и живот в нестабилна семейна среда като основни фактори за подобно поведение.

○○○

Помонени в ежедневните грижи и тревоги за осигуряване на „насъщния“, голяма част от родителите не забелязват появяващата се тревожност в тяхните деца. Когато младият човек заяви на своите родители духовните си терзания и търсения, немалка част от мамковците и майките се опитват да гоктринират

своето дете съобразно собствениите си религиозни убеждения, без да отчитат факта, че пред него стои един от духовните бунтари на Новата епоха. Това прави невъзможно налагането по каквато и форма на религиозни убеждения, защото за голяма част от търсещите млади хора възгледът за съществуването на Бог и произтичащите от това нравствени закони е несъстоятелен. За тях авторитетът Бог не съществува, а човекът съдържа божеството в себе си.

Несъгласието на родителите да приемат подобен възглед кара младият човек да се затвори в себе си и сам да търси отговори на въпросите, които го вълнуват. Това става причина да търси контакти с по-възрастни от него, които споделят неговите настроения. В такива случаи тийнейджърът обикновено попада под влияние на хора със специфична духовност, която може да се окаже опасна за неговото психично здраве.

Окултните занимания на тези деца не са безобидни, независимо, че родителите им са склонни да ги омаловажават. Камо се прибави и фактът, че комуникацията при учкрафта и ука в повечето случаи се извършва в интернет форуми, до които родителите трудно биха имали достъп, опасността за тяхните деца се увеличава. При тийнейджъри, занимаващи се с неопаганизъм и вешерство, тревожността, отчуждеността и гепресията могат да се засилят и да се стигне дори до самоубийства, което се наблюдава през последните години.

Не по-малко опасни обаче са духовните занимания и на другата група тийнейджъри – „енергийните терминатори“, които също се изживяват като родоначливи и спасители на новото човечество.

(Следва продължение за енергийните терминатори)

Без Тебе животът ми не е живот

*Аскезата е моят вик и зов
към Бога; тя е отварянето
на моето битие към Бога.*

Архим. Варнава Янку

Архимандрит Варнава Янку е гръцки свещеник, представител на храм „Света Богородица Лаодигитрия“ в гр. Солун. Отец Варнава е много обичани търсен духовник, с харизма да общува с младите хора. Настоящият текст е откъс от беседа, изнесена пред младежи от юношеския център при храма.

Kакво означава личен подвиг? Това е усилието ми да привлече вниманието на Бога. Едно постоянно усилие във вътрешната битка, чрез молитвата да привлече вниманието му, за да изчезне преградата, която ми пречи да общувам с Него.

Някой обаче ще попита: „Нима Бог се нуждае от нашите усилия, за да ни обърне внимание? Той не ни ли обръща внимание така или иначе?“ Бог иска да правим това, което можем; и в това е нашият подвиг – да използваме силите ни. Но Той иска да го направим сега, а не после. Да привлечем вниманието на Бога означава да привлечем благодатта му. Всъщност, да привлече Неговата благодат означава да изгоня пречките за благодатта, която ми се дава. Да привлече вниманието на Бога означава да обърна моето собствено внимание към Него. Личната ми аскеза е настоящият процес на вътрешна подготовка, за да вляза в процес на общуване с Бога. Моят подвиг е подготовката ми да поискам, да потърся, да закопнея, да обикна и да приема Бога, който навсякъвъде още

ми е непознат. Подвигът не е опит да стана по-добър човек, да се изкача на по-висше духовно равнище, да станат по-изтънчени чувствата ми. Аскезата е моят вик и зов към Бога, тя е отварянето на моето битие към Бога. Тогава викам: „Искам Те, искам да Те видя, Боже! Искам да имам връзка с Тебе, не искам да ме оправдаваш, не искам да ме правиш по-добър, искам да Те видя, искам винаги да съм с Теб! Искам да ме просветлиш! Да живея в рай! В твоето пространство. „Когато казваме: Боже мой, прости ми! това не означава „прости ми, чувствам се зле, защото обидих бедната ми жена, ощетих някого и вътрешно се чувствам зле. Моля те, премахни вътрешното ми напрежение!“ Не, не е такъв смисълът на прошката. Да искам прошка значи да разбирам, че постъпките ми ме показват гол, изгнаник, който е далеч от Бога и не Го вижда. „Прости ми, премахни тези пречки! Очисти душата ми, чувствата ми, сетивата ми, слуха ми, зрението ми, възприятието ми, моите способности. Не за да бъда чист, а за да мога да Те виждам и да имам връзка с Тебе“.

Зашо? – „Зашото животът ми без Тебе не е живот! Дори да съм най-добрият християнин, най-добрият Владика, най-добрият свещеник – без Теб животът ми не е живот! Не ми стига хората да ми се възхищават и да ме признават; искам да Те позная, да Те видя.“

Това означава търсенето на Бога, това е перспективата на духовното пътуване. Ако липсва такава перспектива, имаме дълбока екзистенциална

имаме правилно възприятие за Бога и да познаем Бога. Затова казвам на Бога: Да видаш Ти моята борба, болка, грях, провал, голота, трудности и прося Твоята милост! Защото не мога да направя нищо друго. Нямам какво друго да покажа, освен надеждата си, и заедно с това – моя коннечка да видиш!

В противен случай не мога да живея и животът ми няма радост. Или ако има, тя е тленна радост и радостта ми

Често по-полезно е човек бъде оставен на своето съмнение, което е болка, и да бъде оставен на своята празнота. Така че да разбере и приеме голотата си и да се обърне към непознатия и поставян под съмнение Бог.

Вина, дълбока духовна недостатъчност и празнота в нас. И колкото сме по-християни, по-„свети“ или „по-свещеници“, тази празнота постоянно нараства. Тогава се получава огромно вътрешно противоречие между това, което показваме външно, и това, което става вътре в нас. За да скрием това и да покажем, че не сме такива, можем да станем още по-активни. Но това не ни показва; показва едно състояние са вътре в нас: гали е премахната преградата, която не ни позволява да

трябва да победи смъртта, за да бъде истинска. Иначе смъртта ме ужасява.

Бог ми дава това, което мога да възприема според силите си (както дал на учениците да видят Преображението Му). Той дава според способността за възприемане, която има човек. А тази способност се развива чрез личната аскеза. Колкото по-голяма е болката на човека в това търсене, толкова по-голяма става неговата духовна вмествимост; толкова по-голяма благодат и просветление приема от Бога.

Това означава, че ако грехът на някой грешен човек го разтърси и породи у него най-дълбока болка, той може да стана по-възприемчив за Божията благодат, отколкото християнинът, който не е толкова грешен, но се чувства добре със своето „живуркане“; от такъв, който е доволен от себе си, народил е много деца, те ходят на неделно училище, на църква и т.н., построил е къща, има кола и всичко му е наред, проявява и послушание към духовника си. Ако има никакво недоумение – веднага ще му се обади да му го разреши... Всичко това обаче отнема болката у човека и го лишава от познавателна способност. Така обезсмисляме Бога в името на Бога. Затова един паднал човек може да се окаже по-близо до Бога, един „безделик“ има по-голяма вероятност да се приближи до Бога, отколкото един „добър“ (номинален – бвл.ред.) християнин.

Бог ми дава това, което мога да приема. Дава ми просветление, общение с Него. Какво е просветлението? Виждаме например непознат човек, говорим с него, но едва след известно общуване започваме да го разбираме. И тогава казваме: А, сега те познах! Става едно вътрешно откриване. Това „Сега разбрах!“, това вътрешно проблясване е Божията благодат. Това просветление, чрез което се ражда познанието. Познанието е умно, духовно знание, което е подобно на сърдечно усещане, но Всъщност е нещо различно. Едно вътрешно откриване. Както се казва в Писанието – Господ

вървял с учениците по пътя към Еммануил и разговаряли, но те не Го познали. И когато седнали, в преломяването на хляба, тоест когато Господ им принесъл Евхаристийния дар, Своето тяло и кръв – тогава им се отворили очите га виждат. Това отваряне не е интелектуално. Колкото и да обясняваш на другия, той не може да разбере чрез ума си тази истина в дълбочина. Колкото да е чувствителен човек и да се разчува от византийската музика, тамяна и бденията, той не може да я разбере, ако не се получи това вътрешно откриване. Това, че съм се разчува и плакал, не означава, че съм разбрал Бога – това са психологически, душевни сълзи. Вътрешното откриване може да е един миг в целия ни живот, но то да ни държи, да е логосът на нашето битие, да бъде Божието послание към нас, чрез което може да се крепим и да живеем. Ето, това е просветлението от Божията благодат, което идва чрез молитвата на търсенето на Бога.

Бог не е в гребнавото и злободневното; Той не очаква в молитвата да му кажа: „искам да почна тази работа!“ – и да започна да се моля с броеницата за това, или пък: „искам да взема тази жена!“ и да започна кълкуите: „тази добра ли е или другата? Този мъж ли да взема или другия“ Бог не се занимава със сплетните ни, нито ще отговори на това. Бог има благородство и внимава в сумите Си, не ги изразходва безцелно.

Затова Божието просветление изва в най-свещените моменти на общуването ни с Него и когато Той поисква. Заради това търсене Той отговаря на душата. Тогава се отварят вътрешните хоризонти на човека и той казва: Сега разбрах! Тогава гори му е трудно да го обясни на другите хора. Думите за всеки човек имат различно жизнено съдържание, според духовното му състояние. Затова много пъти е безсмислено да се опитваме да докажем на другия интелектуално и логически евангелските истини на Църквата. Често по-полезно е човек бъде оставен на своето съмнение, което е болка, и да бъде оставен на своята празнота. Така че да разбере и приеме голотата си и да се обърне към непознатия и поставян под съмнение Бог. Ако човек има дръзвенето да се обърне към Бога, който му е непознат и в Когото се съмнява, и постоянства в търсенето на светлината и истината, Бог ще види неговото добро разположение и му отговори. И тогава човекът ще получи тази лична връзка и общение с Бога, ще стане вярващ, ще бъде научен от Бога. Човек няма нужда толкова много от нашите проповеди, а от предизвикателство. То е покана, която се отправя не толкова чрез думи, а чрез нашия живот, чувствата и вътрешни дух, които излъчваме, когато се движим и живеем.

Така човекът участва в един процес, чрез който става вярващ. Просвет-

лението е начин да започне да пада презградата, да се намалява дистанцията и Бог да се приближава към човека и човекът – към Бога. Тогава човек разпознава Божието присъствие и започва да има общение с Бога.

Със сигурност за мнозина казаното дотук звучи абстрактно и далечно. Нещо, което няма пряка връзка с начин на живот. Но да се мисли така е голяма грешка. Защо? Защото, когато позная Бога, не Го познава една част от мене. Когато Бог насочи внимание то Си към мене, Той не го насочва към едниния от мене, а към целия човек, към целия ми аз. Цялят ми аз се обръща към Бога. В това участва и моето всекидневие, проблеми, грижи, тревоги, цели. Научавам се да живея и работя правилно, да се забавлявам правилно, да се свързвам с хората правилно и гори да се карам с хората правилно.

Затова Божието просветление не е свързано с някакъв духовен аспект на моето битие, а с целия човек. Цялят човек се пробужда и придобива различен етос, става мирен, умешен и излъчва този мир и утеша във всички прояви и действия в живота си. Тогава неговата филантропия е Божия филантропия, неговата жертвба е Божия жертвба, неговото дело е Божие дело. Неговата любов и ерос стават Божествена любов и ерос, т.е. във всичко присъства Бог.

Превод от гръцки
Константин Константинов

ЦВЕТОВЕТЕ НА ПРАВОСЛАВИЕТО

ПОЛША

На 18 септември т.г. на Моста на Влюбените пред НДК в София се откри фотовизложбата „Цветовете на Православието – Полша“. Организатори на събитието са международният фотографски сайт ОртФото, Посолството на Република Полша в България, Фондация Покров Богородичен и Столична община. Изложбата се провежда под патронажа на президент на Република Полша господин Бронислав Коморовски и с благословията на Негово Високопреосвещенство митрополит Сава – митрополит на Варшава и цяла Полша.

Над 200 снимки, представени от 57 фотографа, поведоха гостите на изложбата на вълнуващо пътуване сред багрите на Православието в Полша. През обектива и най-вече през сърцата на фотографите гостите видяха църкви, религиозни празници и служби, миряни и духовници.

Тази изложба е посветена на Полша, но амбицията на организаторите е „Цветовете на Православието“ да се

Негово светейшество Българският патриарх Неофит при откриване на фотоизложбата В Русе. Сн. Милен Бакалов, www.bg-patriarshia.bg

превърне в серия от изложби, показващи красомата на Православието по целия свят.

Преди гостуването си у нас „Цветовете на Православието – Полша“ е представена в Европейския парламент, в Русия и в Румъния, а до края на годината фотографиите ще бъдат показани в Сърбия и в Черна гора.

Откриването бе предсътвено от концерт в църквата „Св. София“ на хора към катедралата „Св. Николай“ в Бялисто克, Полша.

През октомври изложбата беше показана и в Русе, в катедралния храм „Света Троица“, като на откриването ѝ присъства и Негово светейшество българският патриарх Неофит.

Сн. Марта Лукса, Митрополит Сава и Ася,
албум „Цветовете на Православието – Полша“, изг. Orthophoto

ПАСТЕЛНИТЕ
ЗВУЦИ
НА
МИЧО
ДИМИТРОВ

Маргарита Друмева

Музиката е най-силното и въздействащо от всички изкуства, защото чрез вибрациите си прониква в човека и носи огромно удовлетворение. Неслучайно казват, че музиката на Моцарт лекува. Това е най-ефирното, най-финото и най-силно свързаното с Бога изкуство.

Мичо Димитров

Едно малко момче стои до прозореца и наблюдава играещите на улицата негови връстници. В ръцете му има цигулка и той трябва да свири, да свири... А как му се иска да поиграе с тях на топчета или на джарини, да яхне велосипеда си и да политне по улиците на Пловдив. Няма значение, че коленете непрекъснато са ожулени, в играта има толкова страсти и лудост. Но когато изсвирва първите тонове на малката вълшебна цигулка, играчката, която „възпроизвежда звуци“, момчето забрабя за играта на улицата. В нея е скрита друга страсть и друга „лудост“, която го примамва неудържимо. Така започва творческия си път един от най-големите български цигулари, чието име е познато в цял свят – Мичо Димитров.

От мига, в който грабва цигулката от ръцете на циганина край Рилския манастир, за да впечатли момичето с бялата кордела от автобуса (тогава Мичо няма още навършени 4 години), до разходката с неговите родители в центъ-

ра на Пловдив, когато момчето спира като заковано пред витрината на музикалния магазин „Чайковски“ с поглед в малката цигулка, е минала повече от година. Оттогава то няма покой и „не мирясва“, докато цигулката не става част от неговия свят и продължение на ръката му.

Вървящи радиото свирри непрекъснато, а малкото момче необяснимо защо притихва, заслушано в италианските менори. Арията на Надир например е също толкова завладяваща, колкото велосипедът и състезанията на Пловдивския площад. Но трябва време, в което узрива необходимостта да се опитомят звуците и „играчката“, която ги издава при всеки допир. Понякога този отрязък от време е мъчителен, не само защото душата още не се е намерила, но и поради упоритите ежедневни упражнения. Докато изва мигът, в който музиката се излива изпод пръстите в цялата ѝ красота. Четирите часа свирене на ден вече не са задължение, а вътрешно пътешествие в една нова реалност, която примамва с изяществото на формите си. Промяната е видима и най-напред я забелязват неговите учители Тодор Кацаров и Татяна Кръстева. На Международния конкурс „Ярослав Конциан“ в Чехословакия Мичо Димитров печели Първа награда, преобървайки всички чуждестранни изпълнители –

10-годишното момче се връща в България с голяма кристална купа.

Музиката е като преъзходен скулптор, тя е способна да придае гладка форма на душевните вълнения и да произведе благородство в чувствата ни. Съвсем по тийнейджърски, Мичо се влюбва в... „Звездното момче“ на едно представление в Пловдивския театър. Плаче вървящи и единствено чрез цигулката разказва за любовта си. Години по-късно разбира, че всъщност ролята на Звездното момче е играна от момиче...

Особено скъпо място за Мичо е старата родова къща в с. Розовец, Средна гора, построена малко след Освобождението през 1878 г. Турците изгарят цялото село преди да си отидат завинаги, така и от тяхната стара къща остава само пепел. Населението, кое то се крие в гората, се връща и коленичи пред пепелта. Целият род на поп Никола Ганчев плаче, а той разровил пепелта и извадил торба с жълтици – именно с тях построили новата къща, която е точно копие на старата. Защото старата крие много скъпи тайни и най-голямата от тях е скривалището под купата слама в плевника, където се е криел Дякона Левски през последните 2 години от живота си. В една от старите книги на лавицата – „Българска история“ от Добри Войников, издание от 1879 г., Мичо прочита

името си в царския регистър на Второто българско царство – „цар Мичо”, предшественик на Константин Тих.

„Цар Мичо Асен. Кога прие тоя господар управлението на българското царство през 1260 г., намери се между тайни и незадоволни партии, които само Ростиславовата войска можеше да удържи в мир”.

През 1969 г. е първият му солов рецитал в Пловдив, а после става солист на Пловдивската филхармония под диригентството на Иван Ангелов. По това време майсторът на цигулки Владимир Найденов от Пловдив изработва за Мичо специална цигулка.

Животът му се подрежда като „по ноти” – след като завърши Музикалното училище в Пловдив, Мичо е прием в Държавната музикална академия

„Проф. Панчо Владигеров“ в София, в класа на проф. Боян Лечев. Камерна музика учи при проф. Владимир Аврамов, при когото завършва и две годишния майсторски клас (1978-1980 г.).

Зареждат се многобройни престижни награди: Голямата награда в конкурса „Светослав Обретенов“ – гр. Провадия, финалист и носител на почетен диплом в конкурса „П. И. Чайковски“ – Москва (1978 г.), Специална награда от първия международен конкурс „Хриц Крайслер“, Виена (1979 г.).

По време на пребиваването си в Москва, Мичо Димитров е поканен от проф. Ифра Нииман в Академията „Гулхол Скуул“ в Лондон и след две години завърши специализацията си с най-високото отличие „CONCERT RECITAL DIPLOMA“. Първият българ-

С проф. Ифра Нийман и Минчо Минчев, майсторски клас във Варна

ски цигулар, който специализира там, е Минчо Минчев. Години по-късно Академичният съвет на ДМА „Панчо Владигеров“ присъжда на проф. Ифра Нийман званието „Доктор хонорис кауза“ за изключителните му заслуги към малантливите млади български музиканти, които са запомнили думите на професора:

„Да се свири на цигулка не е никак сложено. Проста работа е, но от един момент напатък. Сложното е да можеш да решиш какво искаш. Ако знаеш какво наистина искаш, тогава ти ще намериш начина да го реализираш.“

Михаил Димитров остава в Англия три години като хоноруван преподавател по цигулка и камерна музика в РИЧ-МЪНД КОЛИДЖ. Изнася концерти в Оксфорд, Кеймбридж, Ричмонд, Лондон. През 1982 г. печели още награди

в английската столица: на Фондация „Майра Хес“ и Мемориалната награда „Алфред Гибсън“.

По покана на диригента Добрин Петков, Михаил Димитров се завръща в родния си град като концертмайстор на Пловдивската филхармония и започва преподавателска дейност в Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив (1983–1988).

Този период е изключително плодотворен за Михаил Димитров. Освен с маestro Добрин Петков, той концертира с още големи български музиканти и композитори – неговата мечта: с Васил Казанджиев – бившият диригент в Софийската опера и основател на камерния ансамбъл „Софийски солисти“; с Димитър Манолов и Пламен Джурков, дирижирал оркестри в

Русия, Германия, Мексико, Алжир, Куба и Македония. Заедно с пианистката Виолета Попова изнасят концерти в цяла България и в чужбина – Испания, Франция, Югославия, Куба, Румъния, Полша.

„Още първите ми учители бяха невероятни музиканти и професионалисти – Тодор Кацаров, Татяна Кръстева и гр., за да стигна до големите професори Владимир Аврамов, Боян Лечев и най-накрая проф. Ифра Нийман в Лондон. От тях научих не само тънкостите в цигулковата техника, красивия звук, елегантната фраза, но и чисто човешки добродетели, като дисциплина в работния процес, гъвкава мисъл, безпогрешен музикален усет за стил, сериозност и вътрешна свобода.“

През 1988 г. Мичо Димитров печели конкурс за концертмайстор в радио-симфоничния оркестър на холандското радио. Най-напред е водач на камерния ансамбъл „Аргус“, с който концертира в страни като Англия и прави записи за холандското радио. Тогава оркестрите към радиото са четири. През същата година той вече е концертмайстор на големия симфоничен оркестър в Хилверсум, а малко по-късно – един от концертмайсторите на големия филхармоничен оркестър на холандското радио.

Започват турнета по цял свят. През 1998 г. Мичо Димитров се среща с Нейно Величество Беатрикс на Вечеря в кралския дворец. Няколко пъти се случва да свири за нея. Работи с Пласидо Доминго, Монсарем Кабайе. С пианистката Кори Браунзейл, Мичо Димитров изнася над 200 концерта в най-известните зали в Холандия: „Концертгебау“ – Амстердам, „Де Дулен“ – Ротердам, Парламента в Хага. Гастролира в Унгария, Сърбия, Хърватско, Германия, Румъния, Полша, Армения, Чехия, Словакия, Франция, Испания, Куба, Австрия, Швейцария и гр.

През всичките тези години Мичо Димитров не прекъсва връзките си с България и води редовно майсторски класове в Пловдив и София. В родната си е солист на всички големи оркестри, взема участие в международните фестивали „Варненско лято“, фестивала на камерната музика в Пловдив, в „Европейски месец на културата“ – Пловдив 1999 г. През последните години участва в журито на Националния конкурс „Панчо Владигеров“ в Шумен и Международния конкурс „Млади виртуози“ в София. На всеки три месеца Мичо Димитров се връща в родния си град Пловдив. Не издържа повече време да е далеч от България, която го зарежда по един

много специален начин и която много обича. Много пъти са му казвали, че когато свири в България, цигулката му звучи по друг начин. Със сигурност можем да му се доверим, когато твърди, че „един и същ инструмент звучи различно във всяка държава“.

Харесва му да общува с хора от малките села, особено в Родопите, които са запазили чистотата и гостоприемството. В големите градове хората се отчуждават все повече и с такъв начин на общуване България започва да прилича на държавите от Западна Европа.

„Холандия е гостоприемна за емигрантите, които има с какво да обогатят страната. Макар че емигрантство винаги взема повече, отколкото дава. Чудесно е да живееш в една добре подредена държава, но тя никога няма да стане твоя истинска родина. Коренът на човека е много важен – страна, род. Всеки стойностен човек познава и цени рода си“.

По покана на Минчо Минчев започва да преподава цигулка в Университета по изкуства „Фолкванг“ в Есен – Германия. В неговия клас освен българи, има и чужденци.

„Имам много ученици, най-вече в България. Считам, че познавам младото и изключително талантливо поколение на страната ни. Срещам се с тях

непрекъснато на майсторски класове – 2-3 пъти в годината... Лятната академия „Огънят на Орфей“ в Разлог, после в Оряховица с прекрасната фондация „Проф. Балкански“. Другата част от моите ученици са бившите ми студенти от Университета по изкуства „Фолкванг“ в Есен, където преподавах две години. Те са завършили инструменталисти и навлязоха в професионалния си живот. Сред тях има българи, турци, руснак, румънец, корейци и гр.“

Неведнъж маestro Димитров е казвал, че музиката е неговият живот. Той вярва в нейната мисия да подрежда пъзелчетата в съзнанието ни и гори да лекува. Често дава пример с музиката на Моцарт, която има точна хармония и порядък, поради което е способна да върне нормалния ритъм на тялото ни. Когато някой чете за изпит и слуша музиката на Моцарт, много по-бързо усвоява учебния материал.

Вярва и в своята мисия – на музикант и човек, който се опитва да изглади граничините на този свят. Затова участва в много благотворителни концерти – първият е самостоятелен, в Хага и сумата от продадените билети е 40 000 евро, предназначени за закупуване на детски инвалидни колички за специализирана детска градина в София. На втория концерт

заедно с него участват пианистката Ани Аврамова и певицата Добринка Янкова. Сумата е по-голяма от първия път, а парите изпращат за деца-та на България.

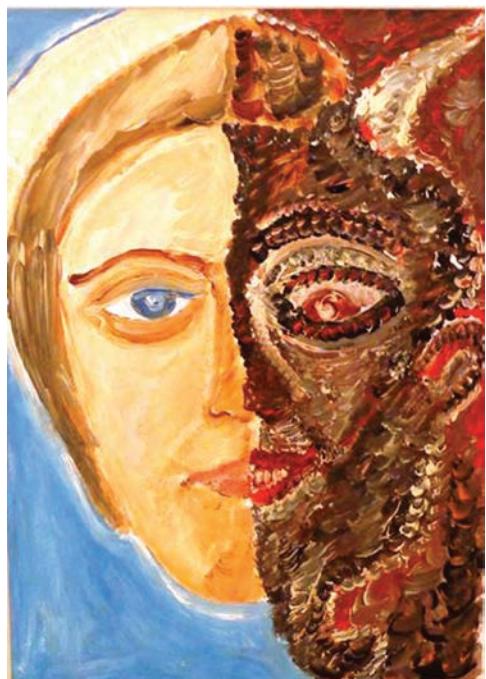
Мичо Димитров не може да отдели музиката от другите изкуства. През последната година и половина е обхванат от нова страсти – да рисува. Камо дете той е ходил в школа по рисуване при Иван Поповски, но в един момент цигулката изместява всичко останало в живота му. Преди година и половина страсти му към рисуването избухва с нова сила. Случайно, или може би не...

Оттогава досега Мичо Димитров има вече гъвс самостоятелни изложби. На събитията при откриването им звучи виртуозната му цигулка в клавирен съпровож на Гергана Филева – „Романс“ от Шостакович, „Размишление“ от Масне, саундтракът от филма „Списъкът на Шиндлер“, „Севдана“ от Георги Златев-Черкин. Звуци, форми, цветове съживителстват в едно и също пространство.

„Изобразителното изкуство ми дава изключително много! В последната година и половина това е моето откровение. Рисувам това, което мисля и чувствам. Дори изобразявайки храмове пресъздавам някаква своя емоция. Обичам архитектурата и тези необикновени духовни сгради, строени с векове от огромна маса хора. Изпитвам огромно уважение към тази сътворена материална и духовна красота! Рисуването ми е все още хоби, но заплашително изместява почти всичко друго в живота ми“...

Върху повечето платна Мичо Димитров рисува архитектурни обекти – замъци, църкви, сгради от цял свят, посетени при неговите многобройни турнета. Най-много от тях са от Италия, поради особения интерес на Мичо към Ренесанса и готическата архитектура. Някои от сградите са плод на неговото въображение и фантазия. Затова една от картините му е наименована „Моята църква“...

„Дълбоко се прекланям пред Богочовека – Иисус Христос, който отгаде

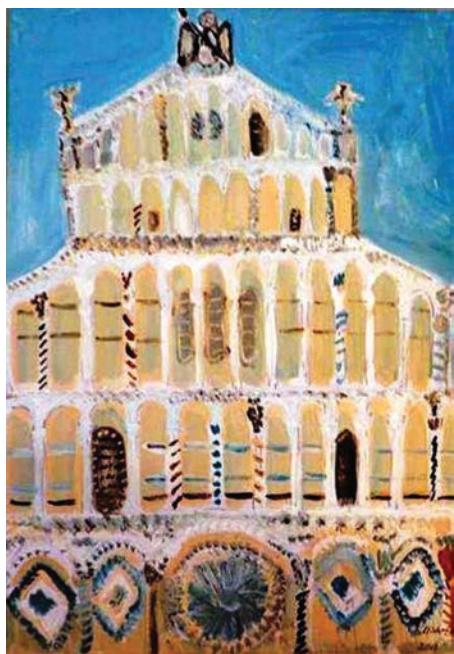
живота си по най-мъчителен начин за нас – незавършениите хора. По рождение съм православен християнин”.

Друга група платна на Мичо Димитров кореспондира с абстрактната живопис, където са събрани силуети, образи, фигури, фрагменти, музикални инструменти – като в странни цветни букети. Доброто и злото, бялото и черното, красивото и грозното съжителстват в графиките му, сякаш за да помвърдят страхото на Мичо Димитров от безчестието, което се шири в нашия свят, и мисълта му, че „светът ни пътува към унищожение и само огромната енергия на красотата, любовта и изкуството могат да го спасят!”. Може би затова хората го наричат „почитателя на красивите и изящни неща в живота” – човека, който открива красотата на сцената и

Всеки следващ концерт е като че ли за пръв път!...

Много пъти маestro Димитров е споделял, че в изобразителното изкуство е свободен 100%, защото той сам е творецът на „нотата”, идеята, композицията, багрите. Докато в музиката неговата свобода се изразява в личната и само негова емоционална интерпретация на нотите, които е написал някой друг. Така той се превръща в „съавтор” на музиката, която изпълнява, а споделената свобода извън времето и пространството носи друга красота. Въпрос на избор – не като противопоставяне, а като хармония и вътрешна удовлетвореност, за която Мичо Димитров е намерил ключа:

„Трябва да вярваме малко повече в Любовта! Красотата, тя е сред

нас, но ние сме увлечени в труда-
ното си комерсиално ежедневие...
Зная, че лесно се казва, но повяр-
вайте ми, може да се направи! А на
моите сънародници от сърце желая
да не отстъпват от принципите
си за нищо на свeta, да пазят гос-
тойнството си ненакърнено, да се
радват на порасналото си общест-
вено съзнание и... дано нормалният
ни всекидневен живот да стане мъ-
ничко по-лесен!".

Цигулката на маestro Мичо Дими-
тров продължава да свири в пастелни
тонове, а картините му звучат с ме-
комата на романса...

КАМПАНИЯ

СВЕТИНИ

ЗА СЪХРАНЯВАНЕ НА ЦЕННИТЕ СТЕНОПИСИ НА СЕСЛАВСКИЯ МАНАСТИР „СВ. НИКОЛАЙ МИРЛИКИЙСКИ“

Фондация „Покров Богородичен“, с подкрепата на Софийската света митрополия и на Столичната община, инициира кампанията **СВЕТИНИ**, посветена на запазването на фреските на Сеславския манастир „Св. Николай Мирликийски“.

Сеславската света обител принадлежи към манастирите от т. нар. Софийско Светогорие. В запазения манастирски храм все още могат да се видят прекрасни стенописи, датиращи от началото на XVII век, за които се предполага, че са дело на прочутия иконописец и храмостроител свети Пимен Зографски и на негови ученици.

Днес обаче в манастирската църква цари разруха и дух на изоставеност. Целта на кампанията е да събере средства за консервация и реставрация на средновековните фрески и така тази светиня да се съхрани за поколенията.

Дарения за кампанията СВЕТИНИ за запазване на фреските на Сеславския манастир се набират по сметка:

Общинска банка IBAN: BG53 SOMB 9130 1027 9408 01,

и чрез дарителски СМС на номер 17 777

**с текст на латиница DMS SVETINI (за абонати на Globul,
Vivacom и Mtel) 1.20 лв. с ДДС.**

Да помогнем ценните стенописи на Сеславския манастир да възвърнат предишната си слава и красота!

нова книга на издателство ОМОФОР

Александър Шмеман
ЛИТУРГИЧЕСКО
БОГОСЛОВИЕ

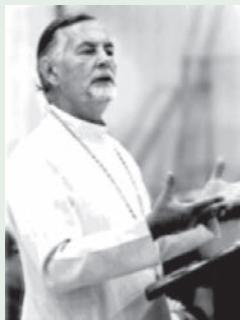
*Въведение
в литургическото
богословие*

*Евхаристията -
тайнство
на Царството*

888

Излезе от печат новата книга
на издателство „Омофор“
ЛИТУРГИЧЕСКО БОГОСЛОВИЕ
на протопрезвитер Александър Шмеман

Протопрезвитер Александър Шмеман – православен църковен дяятел, богослов, проповедник – е роден в Ревел през 1921 г. Средното си образование получава в Париж. През 1945 г. завършва Парижкия богословски институт и остава да преподава в катедрата по църковна история. През 1946 г. приема свещенството, а през 1951 г. се преселва в Ню Йорк, заедно със съпругата си и трите си деца, приемайки поканата на Православната семинария „Св. Владимир“. През 1959 г. защитава в Париж докторска дисертация по литургическо богословие. От 1962 г. заема поста декан на Православната семинария в Ню Йорк. Почетен доктор на много университети, неуморим проповедник. Умира на 13 декември 1983 г. В деня на преп. Герман Аляски, покръстител на Северна Америка в Светото Православие.

Книгата „Литургическо богословие“ включва две изследвания: „Въведение в литургическото богословие“ и „Евхаристията – тайнството на Царството“. Първата книга е представена като дисертация за степен „доктор на богословието“ в православния богословски институт в Париж през 1959 г., а втората, която авторът определя като „поредица размисли за Евхаристията“, отец Александър завършва през 1983 г. малко преди смъртта си.

Проблемът за литургическата криза, който е сърцевината на търсенията и размишленията на богословия и духовника, не е загубил своята актуалност и днес. Като се основава на закона на молитвата, който е закон на Вярата – Lex orandi est lex credendi – отец А. Шмеман свързва изхода от тази криза с учението за евхаристийната еклесиология, в която събранието на Божия народ се разглежда като първична форма на Евхаристията, а Евхаристията – като първична форма на Църквата.

Литургията е „тайнство на събранието“. Христос изва, „за да събере в едно разпръснатите чеда Божии“ (Иоан. 11:52). Евхаристията от самото начало е изявяване и осъществяване на единството на новия Божи народ, събран от Христос и в Христос. Трябва категорично да се знае и помни: в храма отиваме не за индивидуална молитва, ние отиваме да се съберем в Църква, да станем Църква; самият видим храм, църквата, е само образ на този неръкотворен Храм, който тя представя. Затова „събранието в Църква“ е действително първото литургическо действие, основание за цялата литургия, и ако не разберем това, не може да се разбере и цялото по-нататъшно тайнодействие. Когато казвам: „Аз отивам в Църква“ – това значи, аз отивам в събранието на Вярващите, за да съставим Църква заедно с тях, за да бъда тяхъв, какъвто съм станал в деня на кръщението си, т.е. член – в пълния и абсолютен смисъл на тази дума, член на Тялото Христово: „Вие сте – казва апостолът – Тяло Христово, а поотделно – членове“ (1 Кор. 12:27). Аз отивам да изявя и осъществя своето членство, да изявя и да засвидетелствам пред Бога и пред света тайната на Царството Божие, вече „дошло в сила“.

То е дошло и ще доиде в сила тъкмо в Църквата. Ето тайната на Църквата, тайната на Тялото Христово: „Където са двама или трима събрани в Мое Име, там съм и Аз посред тях“. Чудото

на църковното събрание е в това, че то не е „сбор, сума“ от грешни и недостойни хора, съставляващи събрание, а Тяло Христово. Колко често казваме, че отиваме в Църква, за да получим от нея помощ, благодатна сила, утеша. Ала забравяме, че именно ние сме Църквата, че ние я съставяме, че Христос пребивава в своите членове и че Църквата не е извън нас, не е над нас, а е – ние в Христос и Христос в нас. И не във възможността на всеки за лично усъвършенстване е християнството, а преди всичко в това, че на християните е дарувано и повелено да бъдат Църквата – „народ свет“, „царствено свещенство“, „род избран“ (1 Петр. 2:9), да свидетелстват и изповядват присъствието на Христос и Неговото Царство в света.

Светостта на Църквата – това не е нашата святост, а на Христос, който е възлюбил Църквата и е отдал Себе Си за нея, „...за да я освети, ...да бъде света и непорочна“ (Еф. 5:26-27); светостта на светците е само разкриване и осъществяване на това освещение, на тази святост, която всеки от нас е получил в деня на Кръщението и в която всички ние сме призвани да възрастваме. Но ние не бихме могли да възрастваме в нея, ако вече не сме я получили като дар Божи, като Негово присъствие в нас чрез Светия Дух.

Ето защо в древността всички християни са се наричали свети; и затова

„събраницето в Църква“ е наше служение, наш главен дълг. Ние сме посвештени в него и то ни принадлежи, докато сами не се отълчим от него. В дреянността неучастващият без причина в евхаристийното събрание се е отълчвал от Църквата, като сам себе си е отстранявал от органичното единство на Тялото Христово, изявяно в литургията. Ще повторя, Евхаристията не е „едно от тайнствата“, едно от богослуженията, а явяване и изпълнение на Църквата в сила, святост и пълнота и само участвики в нея, ние можем да възраснем в святост и да изпълним всичко онова, което ни е повелено. Събраницето в Евхаристията на Църквата, дори ако то е ограничено до „двама или трима“, е образ и осъществяване на Тялото Христово и само заради това събраните ще могат да се причасят, т.е. да се приобщат с Тялото и Кръвта на Иисуса Христа, защото те Го изявват чрез своето събрание. Никой и никога не би могъл да се приобщи, никой и никога не би бил достоен и „достатъчно“ свят, ако това не бе ни дарувано и завещано в Църква, в събраницето, в това тайнствено единство, в което ние, бидејки Тяло Христово, можем неосъдително да назовем Бога Отец и да бъдем участници и причастници на Божествения Живот.

От това става ясно до каква степен се наруша в същността на литургията при съвременното индивидуално

влизане в храма, във всеки момент от богослужението. Така запазващият своята „индивидуалност“ и „свобода“ не узнава и не открива тайната на Църквата, не участва в тайнството на събраницето, в това чудо на възсъединяването на раздробената и грешовна човешка природа в богочовешкото единство на Иисус Христос.

Инакрая, ако „събраницето в Църква“ е образ на Тялото Христово, то образът на Главата на Тялото е свещеникът. Той предстои в събраницето и го възглавява. И именно това възглавяване прави от „групата християни“ събрание в Църква – в пълнотата на нейните дарове. И ако според човешката си природа свещеникът е само един от събралиите се, дори да е и най-грешният и недостойният, то по дара на Светия Дух, пазен в Църквата от Петдесетница и непрекъснато предаван чрез ръкополагането на епископа – свещеникът изявява силата на свещенството на Христос, Които е посветил Себе Си на нас и е единият единствен свещеник на Новия Завет: „...а Тоя, понеже Сам пребъдва вечно, има свещенство, което не преминава към другого“ (Евр. 7:24). Както святостта на събранието е святост не на съставящите го хора, а освещение Христово, така и свещенството на свещеника не е

Сн. Агриан Казимирук, Литургия,
албум „Цветовете на Православието – Полша“,
изд. Orthphoto

негово, а Христово, дадено на Църквата, защото самата тя е Неговото Тяло. Христос не е извън Църквата и никому не е прехвърлил нито Своята Власть, нито сила, а сам пребивава в Църквата и изпълва със Светия Дух целия неин живот. Свещеникът не е представител и не е заместник на Христос. В тайнството той е Самият Христос, както събраницето е Негово Тяло. Възглавявайки събраницето, Христос в себе Си изявява единство то на Църквата – единство със себе Си на всички нейни членове. Следователно в това единство на представителя и събраницето се изявява богочовешкото единство на Църквата – в Христос и с Христос.

Затова и обличането на свещеника, даже ако в наши дни се извършва преди литургията, е свързано със събраницето, защото то е образът, иконата на единението между Христос и Църквата, неразрушимото единство от мнозина, съставящи едно цяло... Бялата одежда – подрасник или стихар – е преди всичко онази кръщелна бяла риза, която всеки от нас е получил в Кръщението си. Това е одеждата на всички кръстени, одеждата на самата Църква; обличайки я, свещеникът изявява единството на събраницето, обединява всички нас в себе си. Епиграфът е образ на приемането от Спасителя на нашата природа за нейното спасение и обожение, знак, че

това е свещенството на Самия Христос. Също и наръковниците: ръцете на свещеника, с които той благославя и свещенодейства, вече не са неговите ръце, а десница Христова. Поясът винаги е знак за послушание, за стегнатост, за готовност, за служение. Свещеникът не възлиза и застава „самозвано“ на поста си, той е изпратен на това служение, той „не е поголям от Своя Господар, подир Когото върви и по Чиято благодат служи“. И накрая, фелонът – това е славата на Църквата като ново творение, това е радостта, правдата и красотата на новия живот, преобраз на Царството Божие и Царя, навеки възцарил се и облечен във величие (Пс. 92:1).

Обличането завършва с умиване на ръцете на представителя. Евхаристията е дело на този, комуто са простени греховете и са оставени беззаконията, на този, който е примирен с Бога. Това е служение на новото човечество – „...някога ...бяхте непомилвани, а сега помилвани“ (1 Петр. 2:10). Ние влизаме в храма, ние се „събираме в Църква“, ние се обличаме в одеждата на нова твар – ето такива са първите свещенодействия на „Тайнството на всички Тайнства“, най-святото – светата Евхаристия.

Отътс от книгата „Литургическо богословие“, прот. Александър Шмеман, изд. „Омофор“, С., 2013

ЗАДУШНИЦА: ПРАЗНИК НА МЪРТВИ ИЛИ НА ЖИВИ?

„Чакам Възкресение на
мъртвите.
И живот в бъдещия Век.
Амин!“

(Никео-константинополски
символ на Вярата)

Пламен Иванов

„Недеј сега да почистваш гроба! Днес мъртвите празнуват. Ще го дадем драго път.“ С тези думи преди много години леля ми ме спря да почистя гроба на баба ми на Задушница. От разстоянието на времето днес те ми звучат изключително наивно и даже суеверно, но в определена степен изразяват нейната Вяра в отвъдното битие. А може би не само нейната, а на няколко поколения, израснали в нездравата среда на отричане на Бога, на опита за подмяна на религиозността с външна обредност, на замяната на духовното с материалното. Може би тези думи бяха плод на нейното желание да откаже почит, без дълбоко да си обясни онова, което не може да се обясни, а във времето, в което бе живяла – онова, което не трябва да се обяснява, а да се отрича – безсмъртието на човешката душа.

Въпросът за смъртта е философски и екзистенциален. Той е загадката, на която никой приживе не може да даде 100-процентов отговор. Дори и да живеем с абсолютната вътрешна убеденост за загробната участ, която очаква всеки човек, там Винаги има едно неизвестно, на което не можем да дадем отговор, разчитайки на нашия личен опит. Спомням си думите на покойния архимандрит проф. Павел Стефанов, който след една своя лекция ни каза: „Убеден съм, че всички ще бъдем много изненадани, когато прекрачим в отвъдното.“ Нашите представи за загробния живот са често пъти примитивни и суеверни. Ограничават се с материални понятия и наивна образност. Отношението ни се

изчерпва с празна обредност, която трудно можем да обясним в християнски контекст, но която регулярно и точно следваме. Самите ние се отдаваме на дълбока скръб и отчаяние, вместо да стъпим на здравите основи на Христовата Вяра, която ни казва, че Бог „не е Бог на мъртви, а на живи, защото у Него всички са живи.“ (Лука 20:38).

Църквата е определила да възпоменаваме заедно нашите покойници поне три пъти в годината. Това са така наречените задушници (наименоването задушница е народно и произлиза от сливането на предлога „за“ и съществителното „душа“, т.е. нещо, което се отнася или извършва „за душата“). Те се отбелязват Винаги в събота, понеже според православната традиция съботният ден е отреден за почит към мъртвите. Това е ден на траур, денят, в който мъртвото тяло на Спасителя е престояло в гроба, преди да възкръсне. Първата задушница за годината отбелязваме в съботния ден преди Неделя месопустна (т. нар. Голяма задушница). Втората задушница е в събота преди Петдесетница, а третата, която не е характерна за всички православни църкви, отбелязваме в съботния ден преди празника Събор на св. Архангел Михаил (Архангеловден). Тя е възприета вероятно под западно влияние. В края на октомври и началото на ноември около дните на Вси светии католиците почитат своите покойници. В България е проникнала чрез руската традиция.

В деня на Задушница християните се събират в храмовете за обща молит-

Ва. Извършва се обща панихида (наменованието „панихида“ в славяно-езичните църкви се свързва с траурни богослужения, за разлика от гръко-езичните, където това е обикновено нощно бдение), в която се отправят прошения за упокоение душите на починалите „от Адама до днес“. Четат се имената на онези, за които някой е поръчал църквата да отправи специално молитви. По традиция в този ден се раздават осветени в храма храни, между които винаги присъства хляб, вино и жито. Тази практика идва още от старозаветните времена, почибавайки на заръката, която Творец дава на сина си: „Раздавай хлябовете си при гроба на праведните...“ (Тов. 4:17). Житото има символно значение. Възприема се като образ на Възкресението, тъй като житните зърна се посяват в земята (погребват се в нея), престояват там продължително време и след това дават своя плод, според сумите на Спасителя „Истина, истина ви казвам: ако житното зърно, паднато в земята, не умре, остава си само; ако ли умре, принася много плод“ (Йоан 12:24) След общата панихида се посещават гробовете на починалите, където също се отправят молитвени прошения за тяхната по-добра загробна участ.

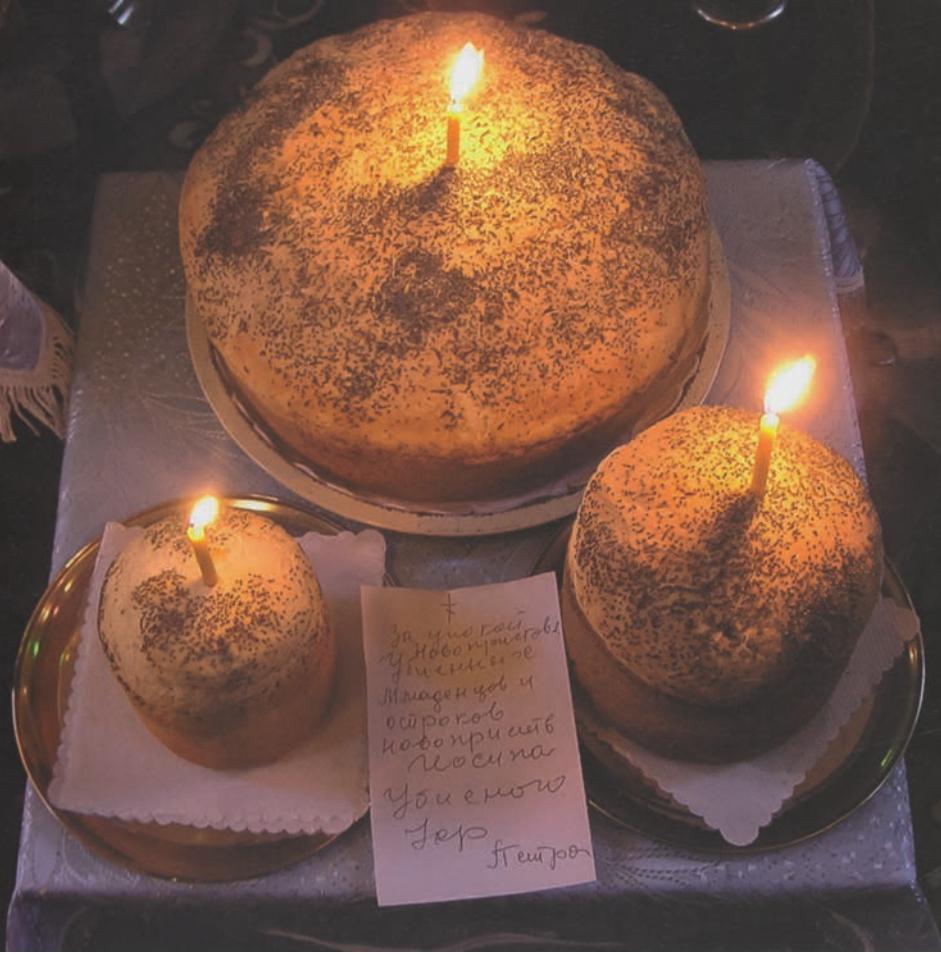
Почитта към мъртвите и молитвата за тях в православната и католическата традиция се възприема като задължение на самите християни и израз на тяхната любов. „Милост за даване да имаш към Всеки жив, но и умрелия не лишавай от милост.“ (Сир. 7:36). След като всички са живи у Бога, ние можем да се молим за тяхното спасение и да изпросваме милост от Господа. Анос-

тол Павел заръчва на Тимотей: „И тъй, моля преди Всичко да се правят просби, молитви, молби, благодарения за всички човеци“ (1 Тим. 2:1).

Разбира се, в това отношение има и една граница. Ние се молим за онези, които не са живеели в безверие, богохорство и богохулство, а за тези, които са имали желание да живеят с Бога. Затова и упрекът на протестантите, че молитвите за покойниците са безсмислени, е безпочвен.

Чрез молитвеното ни застъпничество ние признаваме пред Бога нашата обич към човека, който сме загубили, неговата значимост и мястото, което той е отвлякал в нашия живот. Молитвата за покойниците е и наше лично свидетелство, което да послужи за оправдание на сторените грехове. Скръбта е проява на обич и помирение, затова, когато изпросваме милост, проявяваме най-висшата форма на милосърдие, потвърждаваме нашето лично опрощение, както и верността ни към закона за любовта. Това, разбира се, е последната инстанция. Като християни ние трябва да се водим от любовта, която не просто да преобладава в живота ни, а да го изпълва Всесяло. Нямаме време за конфликти, препирни и сърдече, защото не знаем деня и часа, в които безвъзвратно ще сме загубили възможността за общение и лично помирение, възможността да дадем и да получим прошката, така необходима за нашето спасение.

Почитта към мъртвите открива в нас един много важен аспект от духовния ни живот. Тя е естествено отражение на Вярата ни във Възкресението. Открива се чрез нашите представи

Сн. Анджей Копачович, Задушница,
албум „Цветовете на Православието – Полша“, изд. Orthophoto

Ви за отвъдното, чрез молитвеното ни разположение и отношение и чрез Външните белези, които оставяме в местата за „Вечен покой“. Свети апостол Павел обяснява Вярата във Възкресението именно чрез смъртта: „...ако мъртви не възкръсват, и Христос не е възкръснал; ако пък Христос не е възкръснал, суетна е Вярата ви: Вие сте си още в греховете“ (1 Кор. 15:16-17). Така в съзнанието на Вярващите трябва да се вгради идеята за смъртта като преходна точка към Вечното битие. Най-пълно тя се разбива в християнството и конкретно в личността на Богочовека Христос. Ако ние отричаме Вярата в загробното битие, в живота след смъртта,

във Възкресението като всеобщ факт, това означава, че сме твърде далече от самото християнство.

Днес мнозина, които се определят като православни християни, но не са катехизирани, ограничават Вярата си до една бариера, наречена несигурност – несигурност за естеството на Бога, наричан „някаква сила“, „някаква енергия“, нещо във Вселената“. Несигурност за историчността на библейските събития – „Да, това е така, ама дали наистина е така?“, „Звучи фантастично, но сигурно хората са си го доизмислили...“, несигурност в загробното битие – „Сигурно има нещо там... някаква светлина...“.

„Никой не се е върнал оттам, за да потвърди, ама сигурно има нещо“.

Когато разширим познанията си върху Вярата, която изповядваме, тези бариери се вдигат, без да оставят белезите на съмнение и несигурност. Така Вярата ни във възкресението и задгробното битие на човешката душа се разширява чрез опознаването на самата Вяра и чрез нейното живеене. Това се случва, когато изразът „аз съм християнин“ е придобил вече същностният си и естествен смисъл.

Друго отражение на нашата духовна култура и Вяра във възкресението е състоянието на гробищните паркове. Тяхното буренясане е до-

казателство за бездуховността, на която сме се отдали. „Буренясал“ е Всъщност нашата надежда в отвъдното. Ние не отиваме на гробищата, за да говорим приказки в пространството на тление, търсейки връзка с покойника и с надежда, че „той/тя ни чува от гроба“, а за да отправим молитва за спасение. Ние поддържаме гробовете на нашите предци и близки, защото вярваме, че тленността е само временно явление. Пророк Йезекиил свидетелства чрез пророчеството си, че ще се съберат костите „кост до своя кост“, че ще израсне върху тях плът и ще влезе в тях дух, и ще оживеят (Йез. гл. 37). Гробищата не са просто пространство, което да поддържаме няколко години след смъртта, докато потушим мъката в сърцето си, а символ на нашата надежда, че възкресението е факт, който относно ще ни събере с нашите близки, роднини и приятели.

В България занемаряването на гробишните паркове е една твърде грозна гейстителност, която ни изобличава именно за нашето бездушие. Показателно е, че кичът замества Вярата. Все по-рядко кръстът присъства на надгробните паметници. Той е заменен от арки, бюстове, розички, сълзи, сърца и петолъчки. Символът на победата над смъртта се е преърнал в ненужен атрибут, неоценен и неразбран. Тревясалите български гробища са се преърнали в място на забравата, безнадеждността и отчаяната скръб. Сякаш сме преърнали тези простран-

съмва във външен белег на липсата на упование във възкресението.

До тези тъжни изврби стигнах преди около година, наблюдавайки дните на Вси светии в една католическа сърдечка. Това е периодът от годината, в който католиците почитат своите покойници. Гробищният парк на словашката столица Братислава беше осеня с безброй разцъфтели декоративни саксии, обсипани с малки цветчета, които следващите няколко месеца обагряха сивите мрамори и черните гранитни надгробни площи. Нямаше гроб, на който поне 24 часа да не горяха запалени множеството фенери, огряващи малки или големи разпятия, скулпторни изображения на Пресв. Богородица или ангели.

Ако ние, православните, се бием в гърдите, че сме носители на неподправената Истина, трябва да отговорим и на въпросите – Защо не живеем чрез нея? Защо не Вярваме в нейните основи? Християнството се основава на Вярата в Христовото Възкресение. Защо позволяваме в сърцата ни да навлезе тихото съмнение? Защо губим молитвената връзка с онези, които са се преселили в отвъдното? Защо не се молим за тях? Защо сме занемарили месстата, където техните тленни останки очакват ангелската тръба, която да възвести Второто Христово пришествие?

Едни от нас ще кажат, че за това е виновен тоталитарният режим, който разрушаваше гробищните паркове (както това се случи в Шумен), затваряше ги, за да ги превърне в поле,

където върху каменните площи да тренират каратистите (както това се случваше във Варна), забраняваше на представителите на различните религии да извършват своите обреди там и самата обредност заменяше със светска. Други ще кажат, че нашата народопсихология е такава. Че в нас от дrevни времена живее желанието да сме духовни, но само когато лично сме се убедили в силите на Бога, изразени чрез чудотворство. Задгробният живот е далече от нас, от нашите възможности опитно да го опознаем в рамките на живота си. Затова и старанието ни към починалиите и към месстата за вечен покой е на такова примитивно ниво.

Не са важни отговорите, които ще си дадем в момента. Важно е дали ще намерим отново пътя, по който всеки ден да преоткриваме Вярата във възкресението по нов, по-съвършен начин. Дали чрез нея ще израстваме и ще се укрепваме духовно по пътя към смъртта, която за нас да се превърне не в край, а във Врата, през която ще прекрачим във вечността. Дали това ще можем да сторим достойно?

Осмисляйки пълноценно тази действителност, ще променим и отношението си към онези, които не са вече сред нас. То ще бъде по-смислено и изпълнено със съдържание. Ще замени дълбоката скръб и болка с утешата, която Вярата дава. Тогава Задушница няма да е „празник на мъртвите“, а убедено ще можем да кажем, че това е празник на живите, защото у Бога няма мъртви, а всички са живи. ■

КАК ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИ ИЗБАВИ ЕДИН ЧОВЕК ОТ ДЯВОЛА

СВ. ЙОАН ЗЛАТОУСТ ЗА ТОВА, КАК ПЕТ ЖЕНИ ПОГУБИХА ЦЕЛИЯ СВЯТ

НОВЕЛА ЗА САМСОН

НОВЕЛА ЗА СВЕТИ ИЛИЯ И НЕГОВОТО БЯГСТВО ОТ ЕДНА ЖЕНА

НОВЕЛА ЗА ЦАР ФОКА И НЕГОВИТЕ БРАТЯ: КАК ЕДНА ЖЕНА КРЪЧМАРКА ГИ ПОГУБИ
ЕДИН ДЕН

НОВЕЛА ЗА ПРОРОК ДАВИД: КАК НАПИСА ПСАЛТИРА

КАК СЕ ИЗПИСА СВЕТОТО ЕВАНГЕЛИЕ

КАК СЕ ВЪЗНЕСЕ СВЕТА БОГОРОДИЦА

КАК МАРТА СЕ ЯВИ ПРЕД АВГУСТ – ЦАРЯ И КЕСАРА

РАЗУЧИМК ЗА ВСИ К ВЪПРОС
ЗА НОВИЯ ЗАЧЕТ С ОСЕТИЙОА ВЪПРОСИ
НОВЕЛА НА АБРАМИ САРА

ТИКВЕШКИ

КАК САРА ПОУЧИ МЪЖА СИ

НОВЕЛА ЗА СВЕТАТА ТРОИЦА СТАРОЗАВЕТНА

НОВЕЛА ЗА ИЗМАИЛ

НОВЕЛА ЗА ИСААК

НОВЕЛА ЗА ЖИВОТА И СМЪРТТА НА АРААН

НОВЕЛА ЗА ПРЕКРАСНИЯ ЙОСИВ

ФИЗИОЛОГ

НОВЕЛА ЗА ОТШЕЛНИКА МЕЛЕТИЙ

НОВЕЛА ЗА КИРИЛ ФИЛОСОВ: КАК ПОКРЪСТИ БЪЛГАРИТЕ

КАК ЕДНА ЖЕНА СЕ СПРАВИ С ЕФРЕМ

НОВЕЛА ЗА МЕРКУРИЙ

НОВЕЛА ЗА ЖИВОТА НА ПРЕМЪДРИЯ ЕЗОП

ЙОАН ЗЛАТОУСТ И ЗА ДУШЕВНИТЕ РАБОТИ

НОВЕЛА ЗА ОВОШКАТА

КАК ГЕНЧ СЛАСТИ СВЕТИ ТРОЈСВЯТИЙ

НОВЕЛИ

Маргарита
Друмева

При това изобилие на книжния пазар, днешният български читател едва ли се опитва да си представи какво са четяли българите преди 3-4 века, по време на османското владичество, когато не е имало печатници и книгите са се преписвали на ръка. След отнемането на църковната независимост, българската средновековна литература, която до този момент се ражда на промекция от страна на българските царе и книжовни школи, значително се променя. Докато по време на Второто българско царство тя е предимно преводна с относително голям дял на оригиналните произведения, когато високата религиозна книжнина съзнателно се е разграничила от народната литература и фолклор, след падането на България под турско робство съвсем разбираемо превеса взема народната (включително и апокрифна) книжнина, както и фолклорът.

Официалната средновековна книжнина е призната от църквата и е пряко свързана с християнската религия и ритуали. Към апокрифната литература се отнасят книгите на еретиците и на първо място богомилите, които са забранявани със специални закони. Светската литература е значително по-ограничена и има историографски, правен и естествено научен характер.

Днес само специалистите се интересуват от старобългарската литература, естетическите ѝ качества остават непознати за широките читателски маси. Битува впечатлението, че старобългарската литература е лишена от достойнствата на изкуството, изпълнявайки единствено религиозна и идеологическа роля.

С голямото откритие на Гутенберг – книгопечатането, и отварянето на първата печатница във Венеция през XVI в. се отваря вратата към масовизиране на книгата и достъпът до нея значително се улеснява. Нараства интересът към новелите, които обикновено имат библейски персонажи, но със светски сюжети. Именно такъв един сборник с философски елемент е средновековният български „Туквешки сборник“ – една от най-очарователните средновековни антологии.

„Туквешкият сборник“ е средновековен български ръкопис, който носи най-характерните черти на новелистиката през Средновековието. Най-напред това е „затворената персонажна система“, според която героите на историиите са предварително познати на читателя – те са библейски лица или известни исторически личности. В средновековната българска литература няма персонажи, които изцяло да са плод на човешкото въображение, и това е така не

НОВЕЛА ЗА САМСОН

НОВЕЛА ЗА СВЕТИ ИЛИЯ И НЕГОВОТО БЯГСТВО ОТ ЕДНА ЖЕНА
НОВЕЛА ЗА ЦАР ФОКА И НЕГОВИТЕ БРАТЯ: КАК ЕДНА ЖЕНА
ЕДИН ДЕН

НОВЕЛА ЗА ПРОРОК ДАВИД: КАК НАПИСА ПЛАСТИРА
КАК СЕ ИЗПИСА СВЕТОТО ЕВАНГЕЛИЕ

само по нашите земи. Най-главното качество на тази литература е находчивостта в детайлите на изобразяванието събития и супровият морал, типичен за средновековието.

Сборникът получава името си от областта Тиквеш, Южна Македония, където е намерен. Негов „кръстник“ е академик Начо А. Начев (1853 – 1916), забележителна фигура в българската филологическа наука, който след Освобождението е директор на Солунската мъжка гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ и се грижи за културното развитие на българите, останали в пределите на Османската империя. Бил е изключително ерудирана личност – едва 18-годишен издава първото си съчинение „Кратка българска граматика“, владее добре руски, френски, турски и чешки език. В Солун той инициира издаването на списанието „Книжчици за прочит“, съдържащо безценни фолклорни и етнографски материали, а също филологически изследвания като прочутата „Солунска легенда“, свързана с историята на славянската писменост и включена в „Тиквешки сборник“.

Учителите от Солунската гимназия предизвикват интереса на ученици-

те към българския фолклор, обичаите и културното наследство на родните им места. И когато се връщат от Ваканция, мнозина от тях носят събрани материали. Един от тези ученици – Христо Антов от с. Мързен, Тиквешко, Веднъж представя ръкопис, който принадлежал на неговия приятел – именно този ръкопис е наречен от бъдещия академик Начо Начев „Тиквешки сборник“.

Скоро текстът на ръкописа е издаден в три последователни тома на Сборник народни умотворения (VIII, IX, X), а текстовете на „Физиолог“ и „Солунска легенда“ Н. Начев публикува отделно. Бъдещият академик взема ръкописа „със знанието на библиотекаря“ от Солунската гимназия, за да го препише, а години по-късно предлага на Народната библиотека в София да го „измоли“ от Христо Антов. Благодарение на това днес „Тиквешки сборник“ се съхранява именно там.

Според Н. Начев „Тиквешкият сборник“ е бил преписан не по-рано от XVII век. Други автори го отнасят един и дюридове века по-рано, но е ясно, че е преписван от по-стар текст. Ръкописът е издаден в Скопие от Блаже Конески след Освобождението в съвременна

ЧМАРКА ГИ ПОГУБИ В

езикова форма, с коментар от Вера Антич. На съвременен български език „Туквешки сборник” е отпечатан през 2010 г. в Благоевград чрез вътрешно-езиков превод от Лилия Илиева, Петко Петков и Лъчезар Перчеклийски.

„Туквешки сборник” съдържа занимителни четища, новели (така, както днес бихме ги определили като жанр), в които се разказват поучителни истории. Персонажите са обикновено библейски и са познати на средновековния читател, но представени по малко по-различен начин. Както в цяла Европа, така и по българските земи през Средновековието са четени и информативни текстове, които стоят в основата на средновековното познание за света и са безсъдожемни.

„Туквешки сборник” съдържа и такива текстове, чрез които читателят получава информация за видимия и невидимия свят, и са предимно синкреметични – преплетени са естетическото, моралното и физическото познание. С една дума, това са своеобразни философски есема, които са се използвали и за педагогически цели.

Изключително популярна за Средновековието е диалогичната форма – ученикът задава въпроси, учителят му отговаря. Още през VII в. се появяват диалози от този вид – например

„Калугерски шеги”, които имат преки паралели с Византийски и славянски текстове.

През XII в. много популярни и с голям успех са гве съчинения в Западна Европа: „Elucidarium” на Хонорий Отлонски от град Августодунум (дн. град Отлон, Франция – любопитно е, че съществува град със същото име и в България, на р. Огоста); и немският текст „Луцидар” (Светлодарител), създаден по поръчка на някой си херцог Хайнрих. В началото този текст започва с диалог в стихове:

*„Тази книга се нарича елуцидарий,
и правилно се нарича така,
тъй като тя е светилник...”*

Този текст има вариант и в българските земи. Тук той е наричан „Разумник” – на Разумника (Просветителя) дължим средновековната космогония. През Средновековието в южнославянските земи са разпространявани преводни съчинения не само от гръцки, но и от други европейски езици. Немският „Луцидар” е публикуван през XIX в. в Хърватия на глаголица, като в него се открива чешко езиково влияние.

Ето откъс от „Разумник”-а, включен в „Туквешкия сборник”:

РАЗУМНИК ЗА ВСИЧКИ ВЪПРОСИ

Отче, благослови!

В неделя Бог създаде небето и земята. В понеделник – слънцето и месеца и всичко по небето. Във вторник насади рая. В сряда постави водата в морето. В четвъртък по Негова заповед бяха създадени животните и влечугите. В петък създаде Адам. В събота му вдъхна душа.

Въпрос: От какво сътвори Бог слънцето и месеца?

Отговор: Когато Бог сътвори небето и земята и когато се замисли как ще направи човека и как ще се роди от него и как ще бъде разпънат и ще бъде предаден на смърт, та когато Господ се размисли за смъртта, тогава от Господнето око падна сълза. Тази сълза Господ нарече слънце. А месецът е от епитрахила на Господа.

В.: От какво сътвори Бог Адам?

О.: От седем части: 1. тялото му от земя; 2. костите му от камък; 3. кръвта му от росата и от слънцето; 4. диханието му от вятъра, душата му от Духа Божий; 5. разума му от облак; 6. очите му от морето; 7. мисълта му от бързината на ангелите си.

В.: Как създаде Бог дявола?

О.: Когато Бог създаде небето и земята, видя сянката си във водата и рече: „Излез, братко, и бъди с мене!” Излезе човек и му даде името Сатанаил.

В.: Как падна?

О.: Когато Господ засаждаше рая и заповядва да садят, Сатанаил крадеше от всичко и тайно от Господа го трупаše по средата. Господ рече: „Ти крадеш от мене и затова бъди прогонен!” Сатанаил излезе и му каза: „Господи, благослови това, което насадихме!” Господ рече: „Благословено да бъде! Аз ще съм сред него.” Сатанаил отиде да види дървото, което открадна и посади. И когато видя дървото си, Сатанаил почерня. Дървото му го прогони от рая. Тогава Господ му даде името дявол.

В.: Кой седна на престола по-високо от Господа?

О.: Адам, когато Господ го вдигна на рамото си и му даде душа.

В.: Коя дума изрече Адам най-напред?

О.: Алилуя, това на сирийски означава „хвалете Господа”...

(и т.н...)

В Европа през Средновековието е широко разпространена идеята, че Божиите творения са кодирани Божии идии, които могат да се разчетат. Известно е стихотворението на Ален дьо Лил от XII в., в което се казва, че „Всяко творение е „книга“ и „картина“. Нещо, пълно със значение“. В латиноезичната традиция е популярно четивото „Бестиарий“ („Зверилник“ или „Физиолог“), което има много древни корени от II в. в Гърция:

„Всяко създание в света е като книга, картина за нас и огледало. На живота ни, на смъртта ни, на положението ни и на съдбата ни, верен символ!“

„Туквешки сборник“ включва текста на „Физиолог“ и въвежда читателя в света на символите. Целта е да се разкрие идеалната същност на нещата, вълбокият смисъл на Божиите творения, възникнали в резултат на Неговия промисъл, без никакво значение каква е материалната им страна.

Сборникът съдържа и т. нар. „Солунска легенда“, в която е представен Кирил като учител на българите и българският народ в месианска роля, определен от Господ да предаде на другите народи християнската вяра. Преразказана, тази легенда изглежда така:

Кирил е пред олтара и чува глас: „Кириле, Кириле, тръгни по широката земя и иди при славянския народ, наречен българи“... Той, рече Господ, ще предадам (на другите) православ-

ната Христова вяра“. Кирил, роден в Канагокия, не знае къде се намира българската земя и започва да разпичва къде живеят българите. Някой си отец Йоан му се присмива и възклика: „О, безумни човече, българите са човекоядци и ще те изядат!“.

Съвсем друга е ситуацията на многонационалния солунски пазар, където Кирил чува как си говорят българите. Описаны са неговите психологически състояния – сърцето му изтръпва, мисли и тъгубва, има усещането, че е попаднал в ада и тъмнината. Сяда на мрамора пред църквата и е осенен от гара на Светия Дух, в образа на говорещ гълъб, който пуска снопче пръчки, символ на буквите (има етимологическа връзка между германската дума за „дърво бук“ и „книга“, заето от славяните като „буква“ и „(дърво) бук“).

Гълъбът в християнството символизира Светия Дух, който носи писменото слово. Но Той е и носителят на писмени съобщения, понеже в Средновековието гълъбите са използвани като „пощалони“ съвсем реално – тема, засегната в много български народни песни.

Като разбирам Божия промисъл, българските князе повеждат война срещу солуняните, за да получат „човека, когото Бог им е изпратил“ – българите проливат кръв, за да получат Божия пратеник, кръщението и писменото слово. Войната продължава три години. Споменават се имената

на двама български князе: „Великият княз Десимир Моравски и Радивой князът Преславски” – имена, които са типични за Поморавието. Такива князе не са живели в българските земи... След като Божият пратеник Вече е в ръцете на българите, те го завеждат в гр. Равен на река Брегалница, приток на р. Вардар.

Явно е, че старобългарският преводач е проявил творческите си способности, за да адаптира превода на старобългарски език.

Освен „Туквешки сборник”, в южнославянските земи през Средновековието са разпространени още текстове, някои от които са твърде любопитни и ще ги представя накратко. Като жанр и стилистика те се вписват в начина на мислене на средновековния писател от „Туквешки сборник”. Единият текст има за основа византийско съчинение със заглавие „Слово за плодовете” и представлява остроумна пародия на дворцов съд, нещо като политическа сатира. Създаден е в края на XIII и началото на XIV в. Главните герои в него са Жълт Портокал и Лимон – дворцови управители, цар Дюлий, Крушкот – главен секретар, Ябълко, благоженый Гроздий, които се оплакват от намерението на брат Кация да отсече главата му с меч.

Героите напомнят тези от романа на Джани Родари „Приключенията на Лукачо“. Новелата завършва така:

„Ох, ох, гледай, драги мой, избягвай това Винопитие! Чрез Виното премъдрият Соломон се покори на жена чужденка, поклони се на идолите и оставил Бога! Чрез Виното силният Самсон изгуби мъдрост и сила и се предаде на чужденците, като погуби и душата си”...

Друга новела е публикувана през XVI в. във Венеция със заглавие „Сборник за пътници“. Един екземпляр е запазен в Университетската библиотека „Светозар Маркович“ в Белград, с ръчно оцветени гравюри. Едната от тях представя света Петка и е пригружена с обширен извод от нейното житие. Там са упоменати иметата на две дъщери на Адам и Ева, както и изложението на Хексамерона: „От светия наш отец Епифаний. За това, колко части сътвори Бог за шест дена”.

Относно любимите четища на средновековния българин, Лиля Илиева пише в предговора на „Туквешки сборник“: „Загуба е за българина днес, ако не ги познава! Струва си да се опитаме да покажем една от най-очарователните средновековни антологии, известна като „Туквешки сборник“.

Фондация „Покров Богородичен”

Издателство „Омофор”

София 1330, ул. „Младежка искра” 3

тел.: (02) 987 16 55

e-mail: omophor@gmail.com

www.pravoslavie.bg

www.omophor.com

* * *

Книжарница

<http://shop.pravoslavie.bg>

e-mail: bookstore@pravoslavie.bg

* * *

Електронни издания

<http://ebooks.pravoslavie.bg>

e-mail: ebooks@pravoslavie.bg

p r a v o s l a v i e . b g

WWW.SVET.BG